

III. ATALA

ERRAMUN BAXOKI ESKAINITAKO LANAK

>>>

8

HIZKUNTZA-GUTXIENGOEN TALDE-BIZINDARRA, KULTURA-AUTONOMIA ETA ONGIZATEA

Richard Y. Bourhis

*Quebeceko Unibertsitatea Montrealen (UQAM),
Montrealgo Unibertsitateetako Ikerketa Etnikoen Zentroa (CEETUM),
Montrealgo Unibertsitatea eta*
Helbide elektronikoa: bourhis.richard@uqam.ca

Rodrigue Landry

*Hizkuntza Gutxiengoei buruzko Ikerketarako Erakunde Kanadarra (CIRLM)
Monctoneko Unibertsitatea*
Helbide elektronikoa: rodrigue.landry@umoncton.ca

Kapitulu honetako* lehen atalak hizkuntzaren talde-bizindarrari buruzko ikuspegi orokor bat ematen du, soziolinguistikari azken hiru hamarkadetan izan duen garapenari jarraituz. Hizkuntza Bizindarraren Ereduaren ezaugarriak adibide kanadarrekin adieraziko dira, eta komunitate anglofonoen bizindarrean jarriko da arreta. Horrez gain, bizindar objektiboa eta bizindarraren pertzepzio subjektiboak alderatzen dituzten ikerketa batzuen ikuspegi orokorra emango du atal honek labur-labur. Kapituluaren bigarren atalean, gainbegiratu bat emango zaio Komunitate Autonomiaren Ereduari. Eredua egitearen helburua izan zen hobeto azaltzea nola elkartzen diren osotasun instituzionala, hurbiltasun soziala eta legitimitate ideologikoa identitate kolektiboaren bidez, mobilizazioak sustatu ahal izateko gehiengoaren inguruneetan dauden gutxiengoaren hizkuntzei eusteko eta haiek aurrera egiteko. Kapituluaren hirugarren atalak

hurbilketa bat egiten du Europako, Kanadako eta Quebeceko hizkuntza-gutxiengoen ongizatea neurtzeko nolabait, eta, horretarako, bizindarraren eta kultura-autonomiaren esparruak erabiltzen ditu. Espero da hurbilketa horrek lagundu ahal izango diela hizkuntza-gutxiengoei, esaterako, Quebeceko ingeles-hiztunei eta Kanadako gainerako lurraldeko frantses-hiztunei, Kanadaren barruan beren bizindarrak hobetzeko behar dituzten mobilizazio-estrategiak hobeto definitzen.

1. HIZKUNTZAREN TALDE-BIZINDARRARI BURUZKO IKUSPEGIA

Historian zehar ikusi ahal izan da hizkuntza-taldeak zabaldu eta murriztu egiten direla, eta haien bizindarra hainbat faktore historikorekin eta egoera-faktorerekin lotuta dagoela (Calvet, 1999; Crystal, 2000). Giles, Bourhis eta Taylorrek (1977) "bizindar etnolinguistikoa" terminoa sortu zuten, eta eraikuntza teoriko bat garatu zuten. Eraikuntza teoriko horren barruan, hizkuntza-taldeak elkarrekin harremanetan daudenean harreman horiek nondik nora joko duten zehaztu dezaketen egitura-aldagaien taxonomia bat azaltzen da. "Taldea-bizindar" nozioak tresna kontzeptual bat ematen digu ingurune eleaniztunen barruko hizkuntza-komunitateen indarrari eragiten dioten gizarte— eta egitura-aldagaiak aztertu ahal izateko. Hizkuntza-komunitate baten bizindarra "zenbait taldez osatutako esparruetan entitate kolektibo berezitu eta aktibo gisa jokarazten duena" da (Giles eta beste batzuk, 1977: 308). Zenbat eta bizindar handiagoa izan hizkuntza-komunitate batek, orduan eta aukera gehiago bizirik irauteko eta entitate kolektibo gisa garatzeko zenbait taldez osatutako testuinguru jakin batean. Bizindar gutxi duten hizkuntza-komunitateekin, berriz, alderantziz gertatzen da: hau da, aukera gehiago dituzte zenbait taldez osatutako eremu jakin baten barruan hizkuntza-talde berezitu gisa desgertzeko azkenean. 1. irudian ikus daitekeen moduan, gizarte— eta egitura-aldagaien hiru dimentsio zabalek dute eragina hizkuntza-komunitateen bizindarrean: demografiak, babes instituzionalak eta estatusak (Bourhis, 1979, Bourhis eta Barrette, 2006).

Hizkuntza-taldea osatzen duten kideen kopuru absolutuarekin eta kide horiek hirietan, eskualdeetan eta lurralde nazionalean banatuta dauden erarekin lotutako aldagaiak dira demografia-aldagaiak. Hizkuntza-talde baten zenbaki-faktoreak ezagutzeko, normalean hizkuntza-adierazle hauetako batean edo batzuetan oinarritzen dira: komunitateko zenbat hiztunek duten H1 ama-hizkuntza; lehen (H1) edo bigarren (H2) hizkuntzaren ezagutzak; eta zenbat erabiltzen diren H1 eta/edo H2 hizkuntzak esparru pribatuetan, esaterako, etxean edo lagunartean. Zenbaki-faktoreak hizkuntza-komunitatearen kopuru absolutuekin daude lotuta: jaiotza-tasa, heriotza-tasa, adin-piramide, endogamia/exogamia, eta arbasoen lurraldearen barrurako immigrazio-joera eta handik kanporako emigra-

"Taldea-bizindar" nozioak tresna kontzeptual bat ematen digu ingurune eleaniztunen barruko hizkuntza-komunitateen indarrari eragiten dioten gizarte- eta egitura-aldagaiak aztertu ahal izateko.

zio-joerekin. Adibidez, Quebecoko gutxiengo anglofonoaren demografia-indarra ahuldu duen faktore nagusietako bat da ingeles-hiztun askok Quebecoko probintziatik kanpora emigratu dutela eta Kanadako gainerako lurraldera joan direla bizitzera (Dickinson, 2007; Jedwab, liburuki hau; Floch eta Pocock, liburuki hau). Exogamiak edo hizkuntza desberdinak hitz egiten dituzten senar-emazteen indizeak hizkuntza-gutxiengoaren bizindarrari eragiten dio. Izan ere, guraso horiek, askotan, seme-alabekin hitz egiterakoan beren eskualdeko hizkuntza menderatzailea erabiltzeko joera izatean dute, eta hizkuntza hori hautatzen dute seme-alaben ikasketetarako ere (Landry, 2003). Esaterako, ikusi ahal izan zen Ontarioko frantses-hiztunak ingelestu izanaren faktore nagusietako bat zela frantses-hiztun batez eta ingeles-hiztun batez osatutako bikote (exogamia) ugari zeudela zela (Mougeon eta Beniak, 1994).

Banaketa-faktoreak, berriz, honako alderdi hauek hartzen ditu kontuan: zer hiztun-kontzentrazio dagoen lurraldeko leku desberdinetan, zein den hiztun horien proportzioa taldekoak ez diren hiztunekin alderatuz, eta ea hizkuntza-komunitateak arbasoen lurraldean bizitzen jarraitzen duen edo ez. Lurralde jakin batean (hiri nahiz eskualde batean) H1 hiztunek duten banaketa oso lotuta dago hiztun-taldearen barruko gizarte-sarearen indarrarekin eta, beraz, esparru pribatu eta publikoetan H1 hizkuntzak duen erabilera-maiztasunarekin (Landry eta Allard, 1994a, 1992a). Zenbat eta handiagoa izan hizkuntza jakin bateko hiztunen proportzioa eskualde jakin batean, orduan eta sendagoak izango dira harreman linguistikoen sareak eta orduan eta aukera gehiago izango ditu gutxiengoaren hizkuntzak talde barruko komunikazioetan erabilia izateko egoera pribatu eta erdi publikoetan. Gutxiengoaren hizkuntzaren bat erabiltzen duten taldeek, kide dezente eta sare sendoa baldin badituzte eskualde jakin batean, beren hizkuntza esparru publikoetan erabiltzeko modua izan dezakete, esaterako, dendetan edota negozioetan, eta litekeena da gobernuaren zerbitzu batzuk gutxiengoaren hizkuntza horretan ematea ere lortzea (Bourhis, 1979). Hizkuntza-komunitate baten bizindarrak onurak izan ditzake talde horrek gehiengoa izatea lortzen badu eskualdearen barruko eremuren batean edo jurisdikzio politikoa lortzen badu (esaterako, probintzia edo udalerrri izatea), eta kalteak izan ditzake taldea hirietan edo eskualdean sakabanatuegi baldin badago. Kanadan gutxiengo frankofonoak bederatzi probintzietan eta hiru lurralde federaletan banatuta egoteak zerikusia du haiek Kanadako gainerako lurraldean demografia-indar eta botere politiko ahulagoa izatearekin, gehiengoa diren Quebecoko frantses-hiztunekin alderatuz gero: izan ere, azken horiek arbasoen lurralde nazionalen kontzentratuta daude (Bourhis, 1984; Johnson eta Doucet, 2006).

Batera hartuz gero, demografia-adierazle horiek zenbait joera demolinguistiko ikusteko erabil daitezke, esaterako, H1 ama-hizkuntzaren belaunaldien arteko transmisioa, hizkuntza-iraupena, hizkuntza-ordez-

Quebecoko gutxiengo anglofonoaren demografia-indarra ahuldu duen faktore nagusietako bat da ingeles-hiztun askok Quebecoko probintziatik kanpora emigratu dutela eta Kanadako gainerako lurraldera joan direla bizitzera.

**Ontarioko frantses-
hiztunak ingelestu
izanaren faktore
nagusietako bat zela
frantses-hiztun batez eta
ingeles-hiztun batez
osatutako bikote
(exogamia) ugari zeudela
zela.**

kapena eta hizkuntza-galera (Bourhis, 2001a). Gizarte demokratikoetan, demografia-faktoreak oso garrantzitsuak dira hizkuntza-taldeentzat. Izan ere, “asko izatearen indarra” legezko tresna gisa erabil dezakete hizkuntza-komunitateek, gizarte eleaniztunen barruan belaunaldien arteko jarraitutasuna izateko behar duten kontrol instituzionala bermatzeko (Bourhis, El-Geledi eta Sachdev, 2007).

Babes instituzionala honako hau da: talde batek bere patuan eta beste taldeen patuan duen kontrol-maila. Hizkuntza-talde batek garai bereko beste hizkuntza-talde batzuen aldean duen botere sozial gisa ikus daiteke (Sachdev eta Bourhis, 2001, 2005). Kontrol instituzionala, berriz, hau da: hizkuntza-taldeek behar-beharrezko duten bizindar-maila erakunde pribatu eta publikoen barruan presentzia bermatu ahal izateko, esaterako, hezkuntzan, komunikabideetan, tokian tokiko gobernuan, osasun-zerbitzuetan, sistema judizialean, merkataritzan eta negozioetan. Adierazi ohi da hizkuntza-taldeek beharrezko dutela aldeko egoera lortzea eta egoera horri eustea kontrol instituzionalaren esparruan, estatu eleaniztunen barruan entitate kolektibo berezitu gisa iraun nahi badute (Bourhis, 1979, 2001a). Babes instituzionala Raymond Bretonek sortutako “osotasun instituzional” kontzeptuarekin dago lotuta (Breton, 1964, 2005). Dena den, babes instituzionala ez da aldaezina. Izan ere, ahuldu egin daiteke beherakada demografiko baten ondorioz edo komunitateak buruzagitza ahula izatearen ondorioz, hau da, buruzagitza ez bada gai hizkuntza-gutxiengoei eustearen alde ez dauden gehiengo menderatzaileen ekin-tzek babes instituzionalean eragiten dituzten kalteei aurre egiteko.

Hizkuntza-komunitate batek komunitate, eskualde, estatu edo nazio bateko erakundeetan lortu duen ordezkari formala edo informala da komunitate horren “babes instituzionala”. Babes informalak adierazten du zenbateraino antolatu duen bere burua hizkuntza-komunitate batek esparru publiko eta pribatuetan bere hizkuntza-interesak defendatzeko presio-talde edo —erakunde gisa (Giles eta beste batzuk, 1977). Beraz, babes informalak komunitate-erakundeak adierazten ditu, eta erakunde horiek zenbateraino mobilizatzen diren gutxiengoaren hizkuntzarentzako babes instituzionala hobea lortzeko zenbait esparrutan, esaterako: gutxiengoaren ekoizpen eta hedapen kulturala eta artistikoa bultzatzeko, lehen hezkuntzan eta bigarren hezkuntzan gutxiengoaren hizkuntzaren irakaskuntza areagotzeko; osasun-zerbitzuak gutxiengoaren hizkuntzan jaso ahal izateko; gobernu-zerbitzuak gutxiengoaren hizkuntzan eskaini ahal izateko gutxiengo hizkuntzako hitzunik kontratatuzko; eta gutxiengoaren hizkuntza bide-seinaleetan eta iragarkietan gehitzeko. Komunitate-babes informalek horren bidez egindako lorpenak era formalagoan irau-narazi daitezke, gehiengo menderatzaileak kontrolatutako erakundeek gutxiengoaren taldeko kideak sartzen hasten badira erakunde publiko eta pribatuetan. Hortaz, babes formalek honako hau adierazten du: hizkuntza-talde bateko kideek erabakiak hartzeko zenbaterainoko boterea

lortu duten gehiengoaren eskuetan dauden aparatuetan, esaterako, hezkuntzan, osasun-zerbitzuetan, armadan edota negozioetan, industrian, komunikabideetan eta kultura, kirol eta erlijio-erakundeetan. Beraz, kontrol informala gutxiengoaren hizkuntza erabiltzen duen komunitatearen barrutik dator, eta kontrol formal bihur daiteke, hizkuntza-gutxiengoei gehiengo menderatzailearen kontrolpean dauden erakundeen barruan erabakiak hartzeko postuak izateko eskubidea emateraino. Batera hartuz gero, gutxiengoaren komunitateko kontrol informala eta gehiengoaren erakundeetako kontrol formala bateratu egin daitezke babes instituzional handiagoa emateko hizkuntza-gutxiengo jakin bati gehiengoaren ingurune barruan.

Erakunde pribatu eta publiko askotan ordezkari izatea eta nolabait ere era autonomoan beren burua kontrolatu ahal izatea lortu duten hizkuntza-komunitateek bizindar instituzional handiagoa dute, garrantzi gutxiko esparru instituzional gutxi batzuetan edo izaera ahuleko esparru informalean soilik ordezkari izaten duten hizkuntza-gutxiengoekin alderatuz gero. Kapituluaren 2. atalean aurkezten den kultura-autonomiaren ereduak sakonago aztertzen du zer eratako komunitate-mobilizazio informal behar duten hizkuntza-gutxiengoei babes instituzional formal handiagoa lortzeko bizindarrerako berebiziko garrantzia duten gaietan.

Eskualdetako gobernuak edota gobernu nazionalak hartzen dituzten hizkuntza-plangintzek ere eragin diezaiekete hizkuntza-komunitateen babes instituzionalari. Gobernuak "hizkuntzen estatusaren plangintza" deiturikoa erabil dezakete lehian dauden hizkuntzen erabilerari buruzko legeak egiteko, esaterako, nola erabili behar diren hezkuntzan, administrazio publikoan, osasun-zerbitzuetan, komunikabideetan eta lanean (Kaplan eta Baldauf, 1997). 1977. urtean Parti Québécois alderdi separatistak Frantses Hizkuntzaren Gutuna (101. legea) hartu zuen. Gutun hori lehian dauden hizkuntza-taldeetako baten babes instituzionala handitzea helburu duen hizkuntza-plangintzaren adibide klasikoa da (Bourhis, 1984, 2001b). Adibidez, 101. legeak immigrantei hezkuntza-sistema ingelesen sarrera mugatzea lortu zuen; hiru hamarkadaren buruan, Quebecen ikastetxe ingelesen joaten zen ikasleen kopurua %60 gutxitzea lortu zuen. Horren ondorioz, lehen eta bigarren hezkuntzako zenbait ikastetxe ingeles itxi egin behar izan ziren, eta ingelesezko hezkuntzaren eskaintza ahuldu egin zen probintzian (Lamarre, 2007, eta liburuki hau).

Hizkuntza-taldeak ordezkatzeko dituzten erakunde formal eta informalean dauden buruzagien presentziak eta kalitateak ere eragiten dio hizkuntza-komunitateen babes instituzionalari. Babes instituzional handiagoa lortzea askotan lotuta egoten da hizkuntza-talde bakoitzeko aktibista eta buruzagiekin. Aktibista eta buruzagi horiek hizkuntza-komunitatea mobilizatzea lortzen badute, estatu eleaniztunen barruan babes instituzional handiagoa lor dezakete. Kalitatezko buruzagitarik ez badago, gutxiengoaren taldeek aurreko belaunaldietan babes instituzionalaren

Erakunde pribatu eta publiko askotan ordezkari izatea eta nolabait ere era autonomoan beren burua kontrolatu ahal izatea lortu duten hizkuntza-komunitateek bizindar instituzional handiagoa dute.

Kalitatezko buruzagitzarik ez badago, gutxiengoaren taldeek aurreko belaunaldietan babes instituzionalaren esparruan egindako lorpenak ahuldu egin daitezke, eta taldearen hurrengo belaunaldiek komunitate gisa bizirik iraun ahal izateko etorkizunean beharrezko izan daitezkeen lorpenak arriskuan jar daitezke.

esparruan egindako lorpenak ahuldu egin daitezke, eta taldearen hurrengo belaunaldiek komunitate gisa bizirik iraun ahal izateko etorkizunean beharrezko izan daitezkeen lorpenak arriskuan jar daitezke. Quebecen testuinguruan, “Alliance Quebec” aliantzaren buruzagitza desagertzeak, hau da, Quebec probintzian 20 urte baino gehiagoz gutxiengo anglofonoaren eskubide judizialak defendatu zituen aliantza desagertzeak, komunitateak probintzian buruzagitza-defizita izatea ekarri zuen (Jedwab, 2007; Jedwab eta Maynard, liburuki hau). Oraindik ere ez da argitu ahal izan zer buruzagitza-mota litzatekeen egokiena Quebecoko komunitate anglofonoen interesak babesteko. Ingeles-hiztun batzuek nahiago dute publikoki gutxiago ikusten den sektorekako buruzagitza, hau da, babes instituzionalaren esparru bakoitzerako buruzagitza jakin bat, esaterako: osasun-zerbitzuetarako, bigarren hezkuntzara arteko eta handik gorago-ko hezkuntzarako, gizarte-zerbitzuetarako, arterako eta kulturarako. Beste batzuek, berriz, garrantzi handiagoa ematen diote sektoreen arteko buruzagitza garatzeari. Buruzagitza horren bidez komunitate anglofonoak mobilizatu nahi dituzte, baina ez bakarrik babes instituzionalaren esparruan, baita Montrealgo mendebaldeko uhartean eta probintziako beste zenbait eskualdetan ere. Stevenson analistak (1999, 2004), esaterako, azaltzen du eraginkorragoa izan daitekeela elkarren osagarri diren bi buruzagitza-mota edukitzea Quebecoko gutxiengo anglofonoaren babes instituzionala defendatzeko. Batetik, Quebecoko Komunitate Taldeen Sarearen (QCGN) moduko erakundeen estilo bakegile eta diskretua, eta, bestetik, Quebecoko ingeles-hiztunen eskubide konstituzionalak eta giza eskubideak era militante eta publikoan defendatzen dituztena; hau da, Quebecoko ingeles-hiztunak Quebecoko gutxiengo nazional legitimo bat osatzen dutela eta Kanadako hizkuntza-gutxiengo ofizial bat direla diotenena. “Inguratutako komunitate” etako buruzagiei, Quebecoko ingeles-hiztunen buruzagiei, esaterako, interesatu egiten zaie beren bizindar instituzionala defendatu eta garatzeko hurbilketa koherente eta sendoak bultzatzen dituzten erakundeak eta buruzagitzak izatea. Hori bereziki garrantzitsua da boterea berriki hartu duen gehiengoak estatuko tresna guztiak kontrolatzen baditu, eta egun dituen buruzagiek Ipar Amerikan arriskuan dagoen hizkuntza-gutxiengoa osatzen dutela sentitzen badute (Bourhis, 1994a; 2001b, Bourhis, liburuki hau).

Orain arte, ikusi ahal izan dugu erakunde publiko eta pribatuetan kontrol instituzional sendoa lortu duten hizkuntza-taldeek aukera gehiago dituztela beren hizkuntza kolektiboa eta kapital kulturala babesteko eta handitzeko, talde-bizindarraren esparru horietan kontrol instituzionalik ez duten hizkuntza-komunitateek baino. Hala ere, estatu demokratikoetan, hizkuntza-gutxiengoei babes instituzionala ematen jarraitu ahal izateko, gutxiengoaren hizkuntzak hiztun nahikoa dituela legitimatu behar da. Hori beharrezkoa izaten da zerbitzuetan eta erakundeetan gutxiengoaren hizkuntza ere erabiltzearen gastua justifikatzeko. Adibi-

dez, Kanadako gainerako lurraldean, gutxiengo frankofonoa biztanleria-
ren %5 baino gehiago den lekuetan administrazio federalak zerbitzuak
frantsesez eskaintzeko gastua hartzea onartzen du. Quebecen, ordea,
gobernu probintzialak biztanleen ehuneko bera ezartzen du gutxiengo
anglofonoarentzat eta gehiengo frankofonoarentzat gobernu-zerbitzuak
beren hizkuntzan jaso ahal izateko, esaterako, osasun-zerbitzuak eta
udal-zerbitzuak (Foucher, liburuki hau). Hori dela-eta, azken 30 urteetan,
Quebeceko ingeles-hiztunek izan duten beherakada demografikoaren
ondorioz, zerbitzuak ingelesez eskaintzen zituzten zenbait ospitale itxi
egin dira. Horrek oraindik gehiago ahuldu du ingeles-hiztunen babes
instituzionala (Carter, liburuki hau). Kanadako gainerako lurraldeko
komunitate frankofonoek ongi dakiten moduan (Ottawako Montfort
ospitalearen kasuaren bidez, esaterako), gutxiengoek babes instituziona-
laren nolabaiteko galera izaten dutenean, atsekabe handiagoa sorraraz-
ten die hizkuntza-gutxiengoei gehiengo osatzen duen taldeari baino.
Izan ere, gehiengoak beste erakunde batzuk lortzen ditu tokiko galerak
kompentsatzeko.

Bestalde, babes instituzionalaren faktoreetan gora egin duten hiz-
kuntza-komunitateek estatu eleaniztunen barruan estatus sozial handia
lor dezakete eragin gutxiago duten beste talde batzuekin alderatuta. Esta-
tus-aldagaiak lotuta daude hizkuntza-komunitate batek estatuaren
barruan duen gizarte— eta historia-estatusarekin (adibidez, fundatzaile-
ak), kulturaliki eta ekonomikoki bizirik dagoen komunitate dinamiko gisa
egun duen estatusarekin, eta bere hizkuntzak eta kulturak lekuan bertan,
nazioan eta nazioartean duen prestigioarekin. Hizkuntza-komunitate
baten prestigio soziala askotan lotuta egoten da taldearen hizkuntza eta
kultura jarduera militar, kolonial, ekonomiko edo diplomatikoen bidez
zabalduta izanarekin (Giles eta beste batzuk, 1977). Ez da erraza hizkuntza
baten estatusa neurtzea, baina ondoriozta daiteke. Horretarako, tokian
bertan, nazioan eta mundu osoan talde barruko nahiz talde kanpoko hiz-
tunak erakartzeko duen boterea hartzen da kontuan. Gaur egun ingele-
sak prestigio sozial oso handia du munduan arrazoi sozioekonomiko,
zientifiko eta kulturalengatik. Hori dela-eta, gero eta estatu gehiago ari
dira bultzatzen ingelesaren irakaskuntza bigarren hizkuntza moduan
lehen-hezkuntzatik unibertsitatera bitartean (Crystal, 2004). Dena den,
Quebeceko ingeles-hiztunen kasuak argi adierazten duen moduan, nahiz
eta hizkuntza-komunitate batek prestigio asko duen eta nazioan eta
nazioartean oso zabalduta dagoen hizkuntza bat hitz egin, eskualdean
bizindarra gal dezake demografikoki, instituzionaliki eta estatus legalari
dagokionez (Bourhis, 2001b; Bourhis eta Lepicq, 2004).

Zenbat eta estatus gehiago eman hizkuntza-komunitate bati, orduan
eta bizindar gehiago izango du ziur asko kolektibo gisa. Gizarte— eta
psikologia-ebidentziek azaldu dute estatus handia duten hizkuntzak hitz
egiten dituztenek nortasun sozial positiboagoa dutela eta errazago mobi-

**Zenbat eta estatus
gehiago eman hizkuntza-
komunitate bati, orduan
eta bizindar gehiago
izango du ziur asko
kolektibo gisa.**

***Bizindar objektiboa
hizkuntza-komunitateek
hainbat esparru elebidun
eta eleaniztunetan duten
posizio erlatiboa
deskribatzeko erabili izan
da.***

lizatzen direla estatuaren barruan duten egoerari eusteko edo hura hobetzeko (Giles eta Johnson, 1987). Alderantziz ere gertatzen da: estatus baxua duen gutxietsitako hizkuntza-talde bateko kide izateak ahuldu egin dezake gutxiengoak hizkuntza-komunitate berezitu gisa jarraitzeko duen nahi kolektiboa, eta azkenean hizkuntza-asimilazioa ekar dezake. Estatus baxuko hizkuntza-komunitate bateko kide izateak nortasun sozial negatiboa ekar dezake, eta hizkuntza-taldeen arteko estatus-bereizgarritasunak betikotu egin daitezke hizkuntzako estereotipoen eta aurreiritzien bidez (Bourhis eta Maass, 2005; Ryan, Giles eta Sebastian, 1982).

Bestalde, hizkuntza-taldeen prestigioak onurak edo kalteak izan ditzake estatu eleaniztunen barruko hizkuntza-komunitateei ematen zaien estatusa babesten duten hizkuntza-legeak hartzearen bidez (Bourhis, 1984; Ricento eta Burnaby, 1998). 1969an maila federalean Hizkuntza Ofizialen Legea hartzeak eta New Brunswicken Elebitasun Ofizialaren Legea hartzeak Kanadako frantses/ingeles elebitasuna babestu zuen. Lege horiek Kanada osoko gutxiengo frankofonoen estatusa eta babes instituzionala hobetu zuten, hamarkadetan zehar lege probintzialek komunitate horien bizindarra ahuldu ondoren (Fraser, 2006; Bourhis, 1994b; Bourhis eta Marshall, 1999). Quebecen, 101. legea hartzeak frantsesak ingelesaren aldean zuten estatusa handitu zuen, frantsesa izendatu baitzuen legebiltzarreko, auzitegietako, estatuetako eta araudietako hizkuntza ofizial bakarra (Corbeil, 2007). Frantses-hiztunek ziurtatuta zuten, hala, frantsesez lan egin ahal izango zutela, eta ez zirela kaleratuak izango frantses elebakarrak izateagatik soilik. “Frantsesduntze” programak ezarri ziren, 50 langile baino gehiagoko negozio-enpresa eta —industriek frantsesa har zezaten laneko hizkuntza gisa, eta “frantsesduntze” ziurtagiriak lor zituzten. 101. legeak ingelesez eskolatuak izateko eskubidea ziurtatu zien bai 1977an Quebecen zeuden eta aurrerago egongo ziren ikasle anglofono guztiei, bai eta ordurako ikastetxe ingelesetan ikasten ari ziren immigranteen seme-alabei ere; baina, bestalde, legeak zehaztu zuen aurrerantzean Quebecera joango ziren immigrante guztiek ikastetxe frantsesetara eraman beharko zituztela seme-alabak nahitaez, nahiz eta bigarren hezkuntzaren ondorengo ikasketetarako hizkuntza-askatasunari eutsi zion. Gehiengo frankofonoko kideei ziurtatu egin zituzten zerbitzuak frantsesez jasotzeko eskubidea probintziako administrazioarekin, osasun— eta gizarte-zerbitzuekin, enpresekin edo txikizkako merkatariekin aritzean. Gutxiengo anglofonoko kideei, berriz, administrazio publikoan eta osasun-erakunde eta gizarte-zerbitzu batzuetan bakarrik ziurtatu zituzten zerbitzuak ingelesez jasotzeko eskubidea. Txikizkako dendetako iragarki komertzialetan eta seinale publikoetan frantsesa soilik erabil zitekeen, nahiz eta frantsesa ez ziren bestelako hizkuntzak ere onartzen ziren segurtasun publikoarekin eta zerbitzu humanitarioekin lotutako seinaleetan. Batera hartuz gero, 101. legeko araudiek gehiengo frantsesaren estatus eta babes instituzionala indartu zuten, eta

probintziako gutxiengo anglofonoaren estatusa eta babes instituzionala ahuldu zuten (Bourhis, 2001b; Bourhis eta Lepicq, 2004). Oinarri demografikoa beherantz eta estatus eta babes instituzionala gero eta ahulago, Quebeceko ingeles-hiztunen estatus judizialak ahula izaten jarraitzen du 101. legea hartu eta 30 urte geroago ere (Foucher, liburuki hau). Hala ere, 1982ko Konstituzio Legea hartu zenean, Quebec oraindik ere sinatu ez duen legea, konstituzioko 23. atalean Kanadako gainerako lurraldeko frantses-hiztunek eta Quebeceko ingeles-hiztunek lehen eta bigarren hezkuntza beren hizkuntzan egiteko eskubidea zutela adierazi zen, eta, beraz, hizkuntza-gutxiengo ofizialek hezkuntzan zuten babes instituzionala hobetu zen (Landry eta Rousselle, 2003). Hortaz, hizkuntza-lege eta —araudi probintzialek askotan Kanadako gainerako lurraldeko frantses-hiztunen eta Quebeceko ingeles-hiztunen bizindarra ahultzen bazuten ere, azken hamarkadetako hizkuntza-lege federalen helburua izan da hizkuntza-gutxiengo ofizialen estatusa babestea eta beste hizkuntzen mailan jartzea, Kanadaren batasunari eusteko bide gisa (Fortier, 1994; Fraser, 2006; Schmidt, 1998; Williams, 1998).

Aurrez aipatutako hiru dimentsio horiek elkartu egiten dira eta era batera edo bestera eragiten diote hizkuntza-komunitate bakoitzaren bizindar orokorrari (Giles eta beste batzuk, 1977). Hizkuntza-talde bat ahula izan daiteke demografia-aldagaien ikuspuntutik, baina sendoa babes instituzionalaren eta estatusaren faktoreen ikuspuntutik. Kasu horretan, hizkuntza-talde horren bizindarra erdi-mailako posizioan dago hiru dimentsioetan ahula den beste hizkuntza-gutxiengo batekin alderatuz gero. Bizindar orokor sendoa duten hizkuntza-komunitateek aukera gehiago dituzte kolektibo berezitu gisa bizirik irauteko bizindar ahula dutenek baino. Esparru eleaniztun jakin batzuen barruko hizkuntza-komunitateen bizindar erlatiboa neurtzeko, erroldan eta bestelako iturrietan, esaterako, errolda ondorengo ikerketetan, oinarritutako datu demolingüistiko eta soziografikoak erabiltzen dira (Bourhis, 2003a). Bizindarraren neurketa objektibo horiek harremanetan dauden hizkuntza-komunitateak zehatz-mehatz alderatu eta kontrastatu ahal izateko beharrezko diren deskripzio— eta azterketa-beharrei erantzuten diete. Askotan gehiengo nagusi den esparruen barruan posizio eskasa izaten dutenez, hizkuntza-gutxiengoek gehiengo menderatzaileek baino beharrezkoago izaten dituzte beren bizindar demografiko eta instituzionalari buruzko neurketak, ebidentzietan oinarritutako neurketak.

Bizindar objektiboa hizkuntza-komunitateek hainbat esparru elebidun eta eleaniztunetan duten posizio erlatiboa deskribatzeko erabili izan da. Hona hemen hizkuntza-komunitate horien adibideak: Quebeceko anglofonoak eta frankofoñoak (Bourhis, 2001b; Bourhis eta Lepicq, 2004; Hammers eta Hummel, 1994); New Brunswickeko akadiarrak (Landry eta Allard, 1994a, b); Kanadako gainerako lurraldeko gutxiengo frankofoñoak (O'Keefe, 2001; Johnson eta Doucet, 2006; Landry eta Allard, 1996);

Bizindar subjektiboaren galdera-sorta taldeko kideek beren taldearen bizindarrak eta beren hurbileko ingurunean garrantzitsuak ziren beste hizkuntza-talde batzuen bizindarrak zer iritzi zuten neurtzeko egin zen.

**Zergatik gutxiesten dute
hizkuntza-talde batzuek
beren taldearen bizindarra
eta puztu egiten dute
kanpoko talde
lehiakideen indarra?**

Louisianako cajunak (Landry, Allard eta Henry, 1996); Maineko Saint-John ibarreko frankofonoak (Landry eta Allard, 1992b); Estatu Batuetako hispanoak (Barker eta beste batzuk, 2001); katalanak Espainian (Atkinson, 2000; Ytsma, Viladot eta Giles, 1994); eta euskaldunak Espainian (Azurmendi, Bachoc eta Zabaleta, 2001; Azurmendi eta Martinez de Luna, 2005, 2006). Bizindarrarekin lotutako gai kontzeptual eta enpirikoen ikuspegi orokorra beste zenbait azterlanetan ere aurkeztu zen (Harwood, Giles eta Bourhis, 1994; Landry eta Allard, 1994c).

Talde-bizindarraren pertzepzio subjektiboa

Hiztunek beren hizkuntza-komunitateaz duten pertzepzioa erroldatu eta neur daitekeen babes instituzionalean oinarrituta egiten diren talde-bizindarraren neurketa "objektiboak" bezain garrantzitsua izan daiteke. Bizindar subjektiboaren galdera-sorta taldeko kideek beren taldearen bizindarrak eta beren hurbileko ingurunean garrantzitsuak ziren beste hizkuntza-talde batzuen bizindarrak zer iritzi zuten neurtzeko egin zen (Bourhis, Giles eta Rosenthal, 1981). Bizindar subjektiboaren galdera-sortaren bidez, erantzun-emaileek beren taldearen bizindarra eta beren ingurunean garrantzitsuak diren beste talde batzuen bizindarra neurtzen dute, kontuan hartuz bizindar objektiboa osatzen duten demografiaren, babes instituzionalaren eta estatusaren alderdiak. Bizindar subjektiboaren galdera-sortaren bidez bizindarraren gainean egindako ikerketek erakutsi zuten, oro har, taldeko kideak errealistak direla beren taldearen bizindar-posizioa antzematerakoan, komunitate-bizindarraren neurketa "objektiboak" proposatutako ildoei jarraiki (Harwood, Giles eta Bourhis, 1994). Allardek eta Landryk (1986, 1992, 1994) beste hurbilketa bat garatu dute bizindarrari buruzko usteak neurtzeko. Uste horiek bitan sailkatzen dituzte: "exozentriko"ak (kanpoko bizindar-testuinguruan jartzen badute arreta) edota "egozentriko"ak (pertsona bakoitzak bizindar-egoeraren barruan norberak duen egoerari jartzen badio arreta). Uste horiek hizkuntza-jokabideak aurreikusteko erabiltzen dira.

Kanadako gainerako lurraldeko gutxiengo frankofonoekin duela gutxi egindako ikerketa batek erakutsi zuen taldearen barruko bizindar subjektiboaren pertzepzioa lotuta zegoela esparru publikoetan nor bere taldeko hiztunekin izandako harreman-kopuruarekin. Bestalde, esparru pribatuetakoa hizkuntza-harremanak, etxe barrukoak, esaterako, bakoitzak bere hizkuntza-taldearekin zuen identifikazio-mailarekin zeuden lotuta gehiago (Landry, Deveu eta Allard, 2006a). Ikerketa horrek azaldu zuen, bestalde, komunitate-bizindar subjektiboa eta hizkuntza-identifikazioa lotuta zeudela bakoitzak bere komunitatearen zati izateko duen nahiarekin. Kanadako gainerako lurraldeko gutxiengo frankofonoekin egindako beste ikerketa batek erakutsi zuen eskualdean edo auzoan iragarki eta bide-seinale ugari frantsesez zituzten (paisaia linguistikoa) fran-

kofonoek beren hizkuntza-komunitateak bizindar handia zuela sentitzen zutela (Landry eta Bourhis, 1997).

Ikerketek erakutsi dute, bestalde, zenbait alderdik eragina izan dezaketela hizkuntza-taldeetako kideek beren taldearen bizindarrak eta beren taldeaz kanpoko komunitateen bizindarrak egiten duten neurketetan (Sachdev eta Bourhis, 1993). Eragin horiek ezin dira talde barruko eta talde kanpoko bizindarraren arteko bereizgarri nabarmen gisa ikusi, baina bai kontrastean dauden hizkuntza-komunitateen arteko bizindar-desberdintasun txiki objektibo gisa. Bizindar subjektiboan eragina zuten hiru alderdi identifikatu genituen literaturari buruz egin genuen azterlanean (Harwood eta beste batzuk, 1994). Taldearen barruko bizindarra handitzen duten pertzepzio-itxuraldatzeak gertatzen dira hizkuntza-taldek beren taldearen bizindarra puzten dutenean eta beste taldeen bizindarra gutxiesten dutenean. Normalean atsegingarria izaten da norberaren hizkuntza-taldea hurbileko ingurunean dituen beste hizkuntza-taldeak baino egoera hobean dagoela pentsatzea. Bizindarraren pertzepzioari buruzko desadostasunak, berriz, honako kasu hauetan gertatzen dira: kontrastean dauden hizkuntza-taldek ez dutenean iritzi bera ez taldeen arteko desberdintasun-mailaz, ez eta desberdintasun horren norabideaz ere. Azkenik, gainerako taldeen bizindarra puzten duten pertzepzio-itxuraldatzeak honako kasu hauetan gertatzen dira: hizkuntza-taldek beren taldearen bizindarra gutxiesten dutenean eta taldearen kanpoko bizindarra puzten dutenean. Motibazio-faktoreak (taldearen alde egoteak) eta faktore kognitiboak (adierazgarritasunaren eta grafikotasunaren heuristikoak) dira talde-bizindarraren pertzepzio-itxuraldatze horien arrazoia (Sachdev eta Bourhis 1993).

Zergatik gutxiesten dute hizkuntza-talde batzuek beren taldearen bizindarra eta puztu egiten dute kanpoko talde lehiakideen indarra? Quebecen kasuak azalpen batzuk eman ditzake. Quebecen, joera handia izan dute beti subiranotasun frankofonoaren buruzagiek frantsesa galtzeko arriskuan dagoela puzteko. Probintzian ingelesez hitz egiten duten gutxiengo anglofonoak (%8) eta alofonoak (%12) egoteari egotzi izan diote arrisku hori. Hizkuntza arriskuan dutela sentitze hori areagotu egiten da aktibista frankofonoek adierazten dutenean ama-hizkuntza frantsesa duten hiztunak gutxiengo bihurtuko direla Montreal uhartean egungo immigrazio-joerei eusten bazaie. Honela azaltzen dute: “nous perdons Montréal”: Montreal galtzen ari gara. Hortaz, aktibista frankofonoek Montreal uharteko demografia-joeretan jartzen dute arreta, eta gutxietsi egiten dute frantsesa ama-hizkuntza duten hiztunek Montreal Handiaren eskualdean duten gehiengo-posizio indartsua. Horrez gain, aktibista frankofonoek adierazten dutenez, frantses-hiztunak gehiengoa badira ere Quebecen (%80k frantsesa du ama-hizkuntza), Quebecoko frantses-hiztunak Kanadako biztanleria osoaren %25 baino gutxiago dira, eta Ipar Amerika osoa hartuz gero, berriz, Quebecoko frantses-hiztunak konti-

Kultura-autonomiaren eredia proposatzen du.

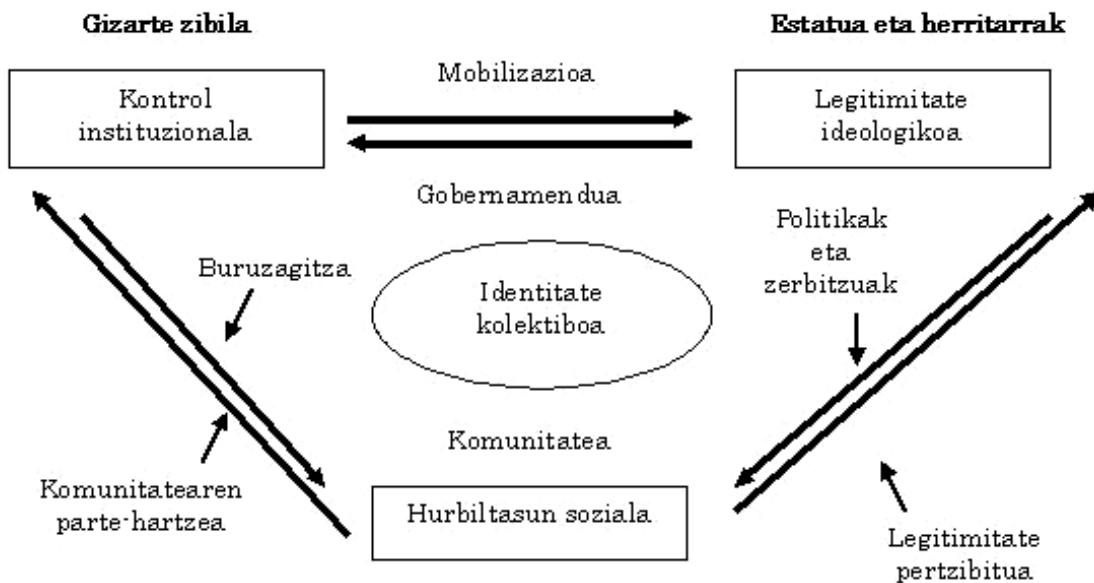
Eredua hizkuntza-plangintzarako jardueretan ere erabil daiteke, zehazteko zer esku-hartze diren garrantzitsu hizkuntza-gutxiengoek kultura-autonomia eta babes instituzional handiagoa lortzeko.

Taldearen identitate kolektiboa legitimoak diren beharreatatik mobilizatzen denean komunikabide, hezkuntza eta komunitate-taldeen bidez, ekintza-planak sor daitezke bizindar instituzional formala hobetzeko.

nenteko biztanleria osoaren %1 baino zertxobait gehiago besterik ez dira, eta, beraz, frantsesa galtzeko arriskuan dago. Frantses-hiztunen lurralde-eremua Quebeceko probintziatik Kanada osora pasatuz, eta gero Ipar Amerikako kontinente osora pasatuz, badirudi Quebeceko frantses-hiztunak benetako gutxiengo-egoeran daudela, eta horren ondorioz, Quebeceko gehiengo frankofonoaren bizindar-posizioak txikiagoa ematen du. Frantsesaren aldeko aktibistak, bestalde, kexatu egiten dira anglofono, alofono eta immigrante askok ez dutelako frantsesa erabiltzen esparru pribatuetan, esaterako, etxean. Adierazten dute 101. legeak huts egin duela gutxiengoak asimilatzeari dagokionez, eta horrek arrisku handiagoan jartzen duela frantsesaren eta gehiengo frankofonoaren bizindar-posizioa Quebecen. Are gutxiagotan aipatzen dute aktibista frankofonok, 101. legea hartu zenetik, Quebeceko biztanleen %94k adierazi duela badakiela frantsesez Kanadan, 1991., 1996., 2001. eta 2006. urteetan egin diren erroldetan. Oinarrian, Quebecen eta Ipar Amerikan frantsesaren bizindarra arriskuan dagoela azpimarratzea eraginkorra da Quebec Kanadarengandik banantzeko nazionalista frankofonoen mobilizazioari eusteko. Hortaz, arrazoi ideologikoen ondorioz, batzuetan nork bere hizkuntza-komunitatearen bizindarra puzten du, baina, beste batzuetan, taldearen hizkuntza eta bizindarra arriskuan dagoela eta ahultzen ari dela puztea ere ekartzen du. Beraz, nork bere taldearen bizindarrak eta kanpoko taldeen bizindarrak dituen pertzepzio subjektiboak ez dira aldaezinak; egitura sozial molderrazak dira eta aldatu egin daitezke norberaren talde sozialaren arabera, nabaritutako arriskuen arabera eta egoera sozio-politiko aldakorren arabera (Giles, 2001).

2. KULTURA-AUTONOMIAREN EREDUA

Fishmanek (1991, 2001) proposatu zuen independentzia politikoa lortzeko jomuga ez zuten hizkuntza-taldeek ere, maila desberdinetako autonomia linguistiko eta kulturala lortzeko jomuga jar zezaketela. Fishmanen ereduan, hizkuntza-ordezkapena alderantzizkatzearen ereduan, kultura-autonomia on samarra lor daiteke hizkuntza bat ondo egonkortuta dagoenean “etxe-familia-auzo-komunitate” loturan eta asko erabiltzen denean esparru publikoetan (esaterako, komunikabideetan, hezkuntzan, negozioetan edo gobernuan). Talde-bizindarraren esparrua eta hizkuntza-ordezkapena alderantzizkatzearen eredua erabilia, Landryk (argitaratzeko prozesuan, a) kultura-autonomiaren eredua proposatzen du, hiru osagaiko eredua (Landry, Allard eta Deveau, 2007a, b). Eredu horrek barne hartzen ditu talde-bizindarra definitzen duten egitura-faktoreen hiru kategoriak. Horrez gain, haien arteko elkarrekintza dinamikoak ere erakusten ditu, taldeek beren kultura— eta gizarte-erakundeen barruan duten parte-hartze aktiboa eta identitate kolektiboarekin lotzeko moduan. Eredua hizkuntza-plangintzarako jardueretan ere erabil daite-

2. irudia: hizkuntza-gutxiengoentzako kultura-autonomiaren eredu bat

ke, zehazteko zer esku-hartze diren garrantzitsu hizkuntza-gutxiengoen kultura-autonomia eta babes instituzional handiagoa lortzeko.

2. irudian ikus daitekeen moduan, gizarte zibilaren barruan babes instituzionalari eusteko edota hura areagotzeko proiektu soziopolitikoak definitzeko ere erabil dezakete hizkuntza-gutxiengoen kultura-autonomiaren eredu. Eredua eremu mugatuan aplikatu daiteke hizkuntza-komunitate jakin batetarako edota, eremu zabalagoan, estatu eleaniztun jakin batetarako. Aplikatzeko modua, behean aipatzen den moduan, taldea barne hartzen duen gobernu-egitura motaren eta haren izaeraren baitan egon liteke. Taldearen identitate kolektiboa da komunitate—edo talde-proiektuen izaeraren eta helburuaren oinarria (Breton, 1983). Identitate kolektibo sendo bat izan ezean, proiektuen helburua mugatua izan daiteke eta baliteke loturarik ez izatea mobilizazio-plan orokorrago bateko beste osagai batzuekin. Taldearen identitate kolektiboa legitimoak diren beharregatik mobilizatzen denean komunikabide, hezkuntza eta komunitate-talde bidez, ekintza-planak sor daitezke bizindar instituzional formala hobetzeko. Identitate kolektiboa ahula denean eta jomugarik ez duenean, berriz, ekintza kolektiboak oztopatua izan daiteke. Dena den, nahiz eta identitate kolektiboa den talde-ekintzaren oinarria, identitate hori indartu egin daiteke hainbat esku-hartzeren emaitzen bidez, eta komunitate-bizindarra eta kultura-autonomia definitzen duten zenbait osagai formal eta informalen egoerak aldatzearen bidez.

Kultura-autonomiak hiru osagai ditu, kontrol instituzionalak, hurbiltasun sozialak eta legitimitate ideologikoak elkarri eragiten diote, bai eta identitate kolektiboari ere, eta horrek kultura-autonomia orokorra indartu edo ahuldu dezake.

Kultura-autonomiak hiru osagai ditu, eta hizkuntza-komunitate batek zer kultura-autonomia duen neurtzeko, bere hizkuntza— eta kultura-bizindarrarekin lotutako erakunde kultural eta sozialen barruan zenbaterainoko kontrola duen aztertu behar da. Kultura-autonomia neurtzeko, bestalde, komunitate batek testuinguru soziopolitiko batean zer-nolako autogobernua duen ere ikusi behar da, taldearen barruan zer hurbiltasun sozial dagoen eta taldeak zer legitimitate ideologiko duen kontuan hartuta. 2. irudian ikus daitekeen moduan, kontrol instituzionalak, hurbiltasun sozialak eta legitimitate ideologikoak elkarri eragiten diote, bai eta identitate kolektiboari ere, eta horrek kultura-autonomia orokorra indartu edo ahuldu dezake. Elkarreagin horiek hobeto ulertzeko, osagai bakoitza definituko dugu orain.

Hurbiltasun soziala oso lotuta dago demografia-faktoreek komunitate-bizindarraren esparruan duten zereginarekin (Giles eta beste batzuk, 1977), baina Fishmanek (1990, 1991, 2001) “etxe-familia-auzo-komunitate” lotura deiturikoa definitzen duten faktoreetan jartzen du arreta. Fishmanek adierazi zuen komunitate-bizitzaren lotura hori oinarri funtsezkoena eta beharrezkoena dela hizkuntzak eta kulturak bizirik iraun ahal izateko. Gu ere ados gaude Fishmanekin, hau da, guk ere uste dugu familiartean H1erabiltzea eta auzokideekin eta komunitate-taldeko beste kide batzuekin harremanak H1 hizkuntzan izatea maiz kultura-autonomiaren eta talde-bizindarraren oinarria dela. Osagai horri “hurbiltasun sozial” izena eman diogu, oinarrizko sozializazioa gutxiengodun taldearen hizkuntzan (H1) egiten dela adierazten duelako, eta oinarrizko sozializazioa behar-beharrezkoa da hizkuntza eta kultura belaunaldi batetik bestera transmititzeko, bai eta hizkuntza-taldearen identitatea garatzeko ere. Horrez gain, hurbiltasun sozialaren loturak taldeko kideak lurraldean era egokian kontzentratuta egotearen garrantzia azpimarratzen du. Izan ere, hiltunen kontzentrazio egokia izateak hizkuntza-erabileraren “talde barruko solidaritate” esparruak sortzen dituzten gizarte-sare estuak sortzen laguntzen du. Gutxiengo/gehiengo testuinguru batean, taldeen arteko komunikazioak izaera diglosiko nabarmena izaten du, eta, askotan, gutxiengoaren hizkuntza “solidaritate-hizkuntza” bihurtzen da onenera jota, ia-ia alor pribatuetan eta egoera informaletan soilik erabiltzen den hizkuntza. Talde menderatzailearen hizkuntza, berriz, “estatusa duen hizkuntza” da, eta hizkuntza horixe erabiltzen da nagusiki testuinguru sozial publiko eta formaletan (Landry, Allard eta Deveau, 2006, 2007a). Horrez gain, hurbiltasun sozialak gutxiengoaren hizkuntza erabiltzen dutenek beren erakunde kulturaletatik hurbil bizitzeko beharra dutela ere adierazten du, hau da, beren ikastetxe, eliza, komunitate eta jostetako zentroetatik hurbil. Hurbiltasun sozialeko gune horretan, taldearen barruko beste hiltun batzuekin harreman kulturalak eta hizkuntza-harremanak izateko aukera ematen duten ingurune sozialak bideratu daitezke (Gilbert, Langlois, Landry eta Aunger, 2005; Gilbert eta Langlois, 2006). Hurbiltasun sozialaren

alderdi horiek guztiak lagundu egiten dute Fishmanek (1989) gutxiengodun taldeen komunitate-bizitza deritzona sortzen. Proposatutako ereduak, hizkuntza-sozializazioaren hiru alderdi garrantzitsuk osatzen dute hurbiltasun sozialaren osagaia eta hizkuntza-erabilerari eta hizkuntza-taldearen identifikazioari laguntzen diote: enkulturazioa, autonomizazio pertsonala eta kontzientziazio soziala (Landry, Allard, Deveau eta Bourgeois, 2005; Landry, Allard eta Deveau, 2007a, argitaratzeko prozesuan).

Kultura-autonomia handiagoa lortzeko, garrantzitsua da hizkuntza-erabilerari eustea "solidaritate" esparruetan, baina baita taldeak bere hizkuntza eta kultura "estatusa" duten esparruetan aurkitzea eta haietara zabaltzea ere (Bourhis, 1979). Talde-bizindarraren esparruarekin bat etorritik (Giles eta beste batzuk, 1977), hizkuntza-gutxiengo batek lortzen duen babes instituzionalaren mailak lagun dezake hizkuntza baten erabilerarekin areagotzen esparru pribatua (etxean, lagunartean) eta esparru publikoan (hezkuntza, osasun-zerbitzu, komunikabide, lan-mundu eta gobernu-administrazioan). Hurbiltasun soziala beharrezkoa da taldearen hizkuntza "solidaritate-hizkuntza" bihurtzeko. Babes instituzionala, berriz, beharrezkoa da taldearen hizkuntza "estatusa duen hizkuntza" bihurtu ahal izateko (Fishman, 1991, 2001). Babes instituzionalak gutxiengoaren talde barruko hiztunei diglosiaz haratago joateko aukera ematen dien ingurune soziala sortzen du. Hau da, hiztun horiei esparru sozial garrantzitsuetan beren hizkuntzan hitz egin ahal izateko aukera ematen dien ingurune soziala. Esparru sozial garrantzitsuetan beren hizkuntzan hitz egin ahal izateak lagundu egiten die hiztunei gora egin ahal izaten eta talde-estatusa handitzen (Landry, argitaratzeko prozesuan a). Ikerketek adierazi dute, esaterako, hizkuntza esparru publikoetan erabiltzeko eta gutxiengoaren hizkuntza paisaia linguistikoan agertzeak (adibidez, iragarki komertzialetan, bide-seinaleetan edo kale-izenetan) gutxiengodun komunitateak bizindarra duela nabaritzen laguntzen duela, bai eta taldearen hizkuntza lagunartean eta erakunde sozialetan gehiago erabiltzen ere (Bourhis eta Landry, 2002; Landry eta Allard, 1994b, 1996; Landry eta Bourhis, 1997; Landry, Deveau eta Allard, 2006a).

Kultura-autonomiaren ereduaren hirugarren osagaia talde-bizindarraren esparruan definitutako talde-estatusaren faktorearen antzekoa da (Giles eta beste batzuk, 1977; Bourhis eta beste batzuk, 1981). Osagai horrek, "legitimitate ideologiko" deiturikoak, taldearen "estatus-bizindarra"ri taldeak gizartean duen legitimitatea gehitzen dio (Bourdieu, 1982, 2001; Sachdev eta Bourhis, 2001). Estatuak eta estatuko herritarrek hizkuntza-gutxiengoari zenbaterainoko estatusa eta legitimitatea ematen dioten hartzen du kontuan legitimitate ideologikoak. Teorialari batzuek adierazi dute, arrazoi filosofiko eta etikoetan oinarrituta, teoria liberalak onartzen dituela gutxiengoaren taldeen mota desberdinetarako zenbait eskubide linguistiko eta kultural (Kymlicka, 1995; Williams, 1998). Gizartean errotutako historia duten eta lurralde jakin batekin lotura handiak

Hizkuntza-sozializazioaren hiru alderdi garrantzitsuk osatzen dute hurbiltasun sozialaren osagaia enkulturazioa, autonomizazio pertsonala eta kontzientziazio soziala.

**Familiartean
H1erabiltzea eta
auzokideekin eta
komunitate-taldeko beste
kide batzuekin
harremanak H1
hizkuntzan izatea maiz
kultura-autonomiaren eta
talde-bizindarraren
oinarria dela. Osagai
horri “hurbiltasun sozial”
izena eman diogu.**

dituzten gutxiengo nazionalak (esaterako, Kanadako jatorrizko biztanle- en taldeak eta bi herrialde fundatzaileak) eskubide gehiago izango lituz- kete autogobernua lortzeko eta, hortaz, kultura-autonomia eta babes ins- tituzional handiagoa lortzeko, azken urteetako immigrazioaren ondorioz sortu diren beste talde kultural batzuk baino. Gutxiengo nazionalak auto- gobernua lortzeko eskubidea dute; immigranteen komunitateek, berriz, gizarteratzeko eskubidea dute. Thériaultek dioenez (1994, 2007), Quebe- cetik kanpoko frantses-hiztunak eta Quebec barruko ingeles-hiztunak gutxiengo nazionalengandik desberdinak dira, baina baita gutxiengo etnokulturalengandik ere (Kymlickak adierazitako moduan, 1995). Hala ere, Konfederazio Akordioaren jatorrian zeuden kanadar frantsesek eta kanadar ingelesek osatutako bi “herrialde fundatzaileen” zati dira, eta orain 1969ko Hizkuntza Ofizialen Legean babestutako “hizkuntza- gutxiengo ofizialak” dira. Hala ere, “bi herrialde fundatzaile” nozioak zentzua galdu du Kanadan azken bi hamarkadetan; izan ere, immigra- zioa, kultura-aniztasuna eta eleaniztasuna gailendu dira Kanadako hiri- gune handietan. Hirigune horietan ez dago gehiengorik eta gutxiengo kultural eta etnikoak batera bizi dira eta elkarrekin harremanak izaten dituzte eguneroko bizitzan, eta ingelesa erabiltzen dute *lingua franca* moduan (Fleras eta Elliott, 1996).

Legitimitate ideologikoaren osagaiak bateratu egiten ditu eraikuntza ideologikoa (Van Dijk, 1998) eta legitimitatearen eraikuntza Bourdieuk (1982) eta Tajfelek (1978; Tajfel eta Turner; 1979) adierazitako moduan. Fishmanek (1991, 2001) azaldu zuen talde desberdinen hizkuntza— eta kultura-bizindarraren aldeko eta aurkako jarrera guztiak, jarrera neutra- lak eta axolarik ez izateko jarrerak barne hartuta, ideologikoak direla oinarrian. Hizkuntza-ordezkapena alderantzikatzearen eredian, Fishma- nek dio “ideologia argitzeak” berebiziko garrantzia duela hizkuntza- gutxiengoak suspertzeko hizkuntza-plangintzak egiterakoan. Skutnabb- Kangasek (2000) azaldu zuen hizkuntzarekin eta kulturarekin lotutako ideologia sozial desberdinek, kasu batzuetan, hizkuntzak eta kulturak zabaltzen lagundu dutela eta, beste batzuetan, berriz, hizkuntzak eta kul- turak desagerrarazi dituztela.

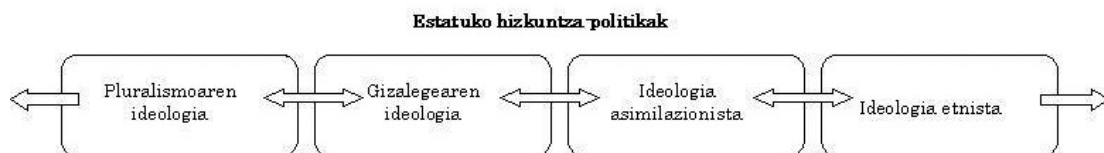
3. irudian ikus daitekeen moduan, Bourhisek (2001a) estatuek edo eskualdeek gutxiengoaren hizkuntzaren taldeekiko hartzen dituzten hiz- kuntza-politiken joera ideologikoen continuum bat egitea proposatu zuen. Joera ideologikoak zenbait eratakoak izan daitezke; continuum ide- ologikoaren mutur batean pluralismoaren ideologia topa dezakegu eta continuumaren beste muturrean ideologia “etnizista” (Bourhis eta beste batzuk, 2007). Pluralismo ideologiak esan nahi du gehiengo menderatzai- leak aintzat hartzen duela bere inguruneko gutxiengoaren bereizgarritasun linguistiko eta kulturei eustea, eta prest dagoela estatuaren erakunde eta jardute batzuk aldatzeko bere inguruneko hizkuntza-gutxiengoaren beharrak ere barne hartzeko (esaterako, Hizkuntza Ofizialen Lege kana-

darra, 1969). Gizalegezko ideologiaren ezaugarrietako bat da estatu-politika ofizialak ez dituela gutxiengoen hizkuntzak babesten eta ez diela laguntzen. Hala ere, ideologia horrek onartzen du hizkuntza-gutxiengoen eskubidea dutela, beren baliabide pribatuak erabiliz, talde moduan antolatzeko, gutxiengo gisa dituzten bereizgarritasun linguistiko eta kulturaleri eutsi ahal izateko eta haiek garatzeko. Ideologia horrek hizkuntza eta kultura menderatzaileak ekonomikoki eta instituzionalki garatzea bultzatzen du, eta hizkuntza-gutxiengoei, berriz, estatuarengandik babes instituzional hori eskuratu ahal izatea eragozten die. Asimilazio-ideologiaren nahia da hizkuntza-gutxiengoen alde batera uztea bereizten dituen hizkuntza eta estatuaren funts historikoa osatzen duen gehiengo menderatzailearen hizkuntza eta kultura bereganatzea. Estatu batzuen itxaropena izaten da asimilazio linguistiko eta kultural hori borondatez eta pixkanaka-pixkanaka gertatzea belaunaldien artean; beste estatu batzuek, berriz, inposatu egiten dute asimilazioa lege eta araudi espezifikoen bidez, eta mugatu edo zapaldu egiten dute bereizgarritasun linguistiko eta kulturala publikoki adieraztea. Normalean, nagusitasun ekonomiko eta politikoa duen gehiengoa izatean da bere hizkuntza eta kultura inposatzea lortzen duena, eta estatu asimilazionistaren “sorrera-mito” gisa jartzen ditu. Ideologia etnizistak hizkuntza-gutxiengoak beren hizkuntza eta kultura alde batera uztera animatzen eta bultzatzen ditu, eta ideologia asimilazionistak, berriz, zail jartzen die gutxiengoei gehiengo menderatzailearen barruan legalki eta sozialki onartuta dauden benetako kide bihurtzea, nahiz eta gutxiengo horiek gehiengo menderatzailearen hizkuntza eta kultura asimilatu izan. Ideologia etnizista normalean definitu egiten du “nor izan daitekeen” eta “nor izan beharko litzatekeen” estatuko hiritar, eta, horretarako, arbasoengandik jasotako ondare linguistikoa oinarritutako etnia-alderdietan soilik oinarritzen. Muturreko kasuetan, ideologia etnizistak adierazten du hizkuntza-gutxiengoak oso urrun daudela kulturalki eta linguistikoki, eta, beraz, arriskuan jar dezaketela gehiengo menderatzailearen jatortasun eta garbitasuna, eta gutxiengo hori gehiengoarengandik banatu eta leku berezietara eraman behar dela (apartheid, erreserbak), lurralde nazionaletik kanpo bidali behar dela (garbiketa etnikoa) edo fisikoki desagerrarazi behar dela (genozidioa).

Joera ekonomiko, politiko eta demografikoen arabera, gobernuko erabaki-hartzaileek aldatu egin ditzakete hizkuntza-politikak 3. irudian adierazitako continuumaren barruko joera ideologiko batetik bestera. Gerta daiteke gehiengo menderatzailearen eta hizkuntza-gutxiengoen iritzia bano aurrerakoiagoak edota tolerantzia gutxiagokoak izatea hizkuntza-politikak. Hezkuntzan eta komunikabideetan duen kontrol instituzionalaren bidez, estatuak aldatu egin dezake estatuak berak hartutako jarrera ideologikoaren legitimitateari buruz gizarteak duen iritzia, eta gehiengo menderatzailearen eta bere hizkuntza gutxiengoen artean harreman-ingurune harmoniatsua, gatatzaketa edo liskartsua sor dezake

Esparru sozial garrantzitsuetan beren hizkuntzan hitz egin ahal izateak lagundu egiten die hiztunei gora egin ahal izaten eta talde-estatusa handitzen. Ikerketek adierazi dute, esaterako, hizkuntza esparru publikoetan erabiltzeak eta gutxiengoaren hizkuntza paisaia linguistikoa agertzeak gutxiengodun komunitateak bizindarra duela nabaritzen laguntzen duela.

(Bourhis, 2001a). Azkenean, hizkuntza-politikek eragin nabarmena izan dezakete gutxiengoaren hizkuntzaren erabilpen-mailan, edota hizkuntza horren biziraupenean edo galeran, gehiengoaren taldeak osatutako ingurune tolerantan edo intoleranteran egokitu behar dutelako.

3. irudia: hizkuntza-gutxiengoaren hizkuntza-plangintzarako ideologiaren *continuum*a.

Dena den, joera ideologikoak, hizkuntza-eskubideak, hizkuntza-politikak eta babes politikoa baino gauza gehiago har ditzake barne legitimitate ideologikoak. Bourdieuk (1982, 2001) adierazi zuen hizkuntzak “merkatu linguistikoa” batean lehiatzen direla, eta gutxiengoaren hizkuntza bat hitz egiten duten kideek beren hizkuntzak legitimitate gehiago edo gutxiago duela nabaritzen dutela, merkatu horretan duen balio sinbolikoren arabera. Gutxiengoaren hizkuntza hitz egiten dutenek, ez badute uste beren hizkuntzak balio handirik duela merkatu horretan, gutxietsi egiten dute beren hizkuntza eta gizartean “legitimitate” gehiago duen hizkuntza edo duten hizkuntzak ikasten eta erabiltzen saiatzen dira (Bourhis, 1994b). Hortaz, lagitimitate ideologikoa ez dago gobernuaren babes instituzionalarekin soilik lotuta; talde barruko eta kanpoko hiritarren babesarekin ere lotuta dago, hau da, hiritar horiek gutxiengoaren hizkuntzarekiko jarrera positiboa izatearekin eta gutxiengoaren hizkuntza ikasi eta erabiltzearekin ere lotuta (O’keefe, 2001). Gizarte zibilean, enpresa-taldeek eta negozio pribatuek ere babes ditzakete gutxiengoaren hizkuntzak; esaterako, lantokian eta establezimendu industrial eta komertzialetan hizkuntzaren erabilera sustatzearen bidez. Gutxiengoaren hizkuntza esparru publikoetan erabiltzea, paisaia linguistikoan barne, aurrez aipatu dugun moduan, oso lotuta egon daiteke taldeko kideek duten bizindar subjektiboarekin. Hori gai eztabaidatua izan da Quebecen, batez ere Montrealgo paisaia linguistikoaren gaiarekin lotuta (Bourhis eta Landry, 2002). Bizindar subjektiboaren eraikuntza zabaldu ere egin liteke, eta taldeak nabaritzen duen estatusa izendatzeko erabiltzeaz gain, taldearen hizkuntzak gizartean eragiten duen legitimitate-pertzepzioa izendatzeko ere erabil daiteke. Nahiz eta norberaren taldeak gobernatutako erakunde kultural eta sozialetan (esaterako, ikastetxeetan) nor bere gutxiengoaren hizkuntzan hitz egiteko aukera izateak laguntzen dion taldeko kideen bizindar subjektiboari, norberaren hizkuntzak gizartearen osotasunean legitimitatea duela nabaritzeak balio die hizkuntza-gutxiengoei haien herritartasua

na aintzat hartzen dela eta gizarteak baloratzen dituela sentitzeko.

Kultura-autonomiaren ereduko hiru osagaiak, aurrez aipatu dugun moduan, elkarri eragiten diote eta elkar indartzen dute kultura-autonomiaren prozesuan. Osagai bakoitzak talde-identitate sendoagoa izaten laguntzen du. 2. irudian adierazten den moduan, hurbiltasun soziala sendoa bada, taldearen erakunde kultural eta sozialetan komunitateak parte-hartze handiagoa izango du. Esaterako, nahiz eta Eskubideen eta Askatasunen Gutun Kanadarreko 23. atalak bermatu egiten dien Quebecoko ingeles-hiztunei eta Quebec kanpoko frantses-hiztunei gutxiengoaren hizkuntzan irakasten duten ikastetxeak izateko eskubidea, etxean gutxiengoaren hizkuntza hitz egiten ez duten familietan hazitako haurrak (nahiz eta gurasoek horretarako eskubidea eduki) askotan ez dira taldearen hezkuntza-erakundeetara joaten. Statistics Canada estatistikazentroak berriki egindako ikerketa baten arabera (Corbeil eta beste batzuk, 2007), eskubidea duten frantses-hiztunen haurren %49 bakarrik joaten da gutxiengoaren ikastetxeetara. Gutxiengoaren ikastetxeetara joaten ez diren haur horien familiek normalean ez dute bestelako erakunde frankofonoetan parte hartzen. Hala ere, hurbiltasun sozialaren eta kontrol instituzionalaren arteko elkarreragina bi norabidetako prozesua da. Komunitateko buruzagiek gizarte zibilean buruzagitza sendoa izateak handitu egin dezake komunitatearen parte-hartzea hizkuntza-gutxiengoaren erakunde formal eta informaletan (Wardhaugh, 1987). Adibidez, gutxiengoaren taldeak hezkuntzan, komunikabideetan eta negozio-munduan dituen buruzagiek eragin handia izan dezakete hizkuntza-gutxiengoek beren komunitate-jarduera eta —erakundeetan parte har dezaten. Buruzagitza horrek babes instituzional handiagoa (esaterako, osasun-zerbitzuetan, komunikabideetan) sortzea ekar dezake, eta horrek, aldi berean, komunitatearen parte-hartzea bultzatuko luke. Hurbiltasun sozialaren osagaiak (hau da, “etxe-familia-auzo-komunitate” loturak) eta kontrol instituzionalaren osagaiak bi norabidetako elkarren dependetzia izate horrek taldearen identitate kolektiboa kaltetu ere kalte dezake, eta sinergia handiagoa eragin dezake ekintza kolektiboan.

Adierazi izan da ikastetxeak direla kultura-autonomiaren prozesuko erakunde oinarrizkoenak (Landry, argitaratzeko prozesuan a; Landry, Allard eta Deveau, 2007b). Batetik, sozializazioaren ikuspegitik, oso lotuta dago hurbiltasun sozialaren prozesuarekin. Esaterako, ikusi ahal izan da ikasketak gutxiengoaren hizkuntzan egiteak eragin handia duela talde barruko identitatea garatzeko, familiak eta gizarte-sareak bezain beste (Landry eta Allard, 1996). Bestetik, hizkuntza-gutxiengoaren hezkuntza-erakundeetan parte hartzearen bidez sortuko da taldearen giza kapital gehiena, eta, giza kapital horrek, aldi berean, taldearen buruzagitza instituzional guztia bultzatuko eta indartuko du.

2. irudian ikus daitekeen moduan, kontrol instituzionalaren eta legitimitate ideologikoaren arteko elkarreraginak ere interesgarriak dira. Komu-

Hurbiltasun soziala sendoa bada, taldearen erakunde kultural eta sozialetan komunitateak parte-hartze handiagoa izango du.

***Hurbiltasun soziala
hizkuntza belaunaldi
batetik bestera
transmititzeko eta
identitatea garatzeko
oinarria da.***

nitatearen garapen instituzionalarekin zerikusia duten komunitate-arkitektoek eta gizarte zibileko buruzagiek eragina izan dezakete gobernuko erabaki-hartzaileengan, eta haiek gutxiengodun taldearen gobernamentu-egitura hobetzea eta gobernuak gutxiengoaren hizkuntzari babes instituzionala emateko baliabide ekonomiko gehiago jartzea eragin dezakete (Cardinal eta Hudson, 2001; Forgues, 2007). Continuum ideologikoaren azterketaren barruan adierazi den moduan, pluralismoaren ideologiako hizkuntza-politikak dituzten estatuetan, gutxiengoaren taldeko buruzagiek errazago konbentzi ditzakete gobernuko erabaki-hartzaileak beren taldeari babes instituzional handiagoa emateko (3. irudia). Estatuaren gobernamendu-egituran komunitatearen ordezkartza hobetzearen bidez eta buruzagitza eraginkorra eta komunitateko kideekin komunikazio eraginkorra (komunikabideen bitartez) izatearen bidez, hizkuntza-gutxiengok komunitatearen behar garrantzitsuen gaineko kontzientzia handiagoa izan dezakete eta gehiago mobiliza daitezke. Ekintza kolektiboak taldearen legitimitate ideologikoa hobe dezake, hizkuntza-eskubide gehiago lortzearen bidez eta gutxiengoarentzako gobernu-zerbitzuak hobetzearen bidez. Hizkuntza-gutxiengoekiko ideologia asimilazionista edo etnizista adierazten duten hizkuntza-politikak dituzten estatuetan, berriz, komunitatearen arkitektoek eragin gutxi izan dezakete gobernuko erabaki-hartzaileengan. Estatu horietan, segurtasun-aparatuak zapaldu egin ditzake gutxiengodun hizkuntza-taldearentzat babes instituzional handiagoa lortzeko borroka egiten duten aktibistak (etxe barruko arrastatzea, espetxeratzea). Bestalde, borroka horrek gehiago menderatzailearen erantzun gogorra ekar dezake, gobernuak gutxiengoak aurrez ere zuen babes instituzional ahula bertan behera uztea erabaki baitezake. Horrek hizkuntza-gutxiengoak egun eta etorkizunean bizirik irauteko dituen aukerak arriskuan jar ditzake. Horrez gain, komunitatearen eta estatuaren arteko harremanak arautzen dituen gobernamendu-egitura eta gutxiengoak bere etorkizunari dagozkion erabakiak hartzeko prozesuetan duen parte-hartzea ere emaitza— eta mobilizazio-faktore garrantzitsuak dira kultura-autonomiaren garapen-prozesuan (Cardinal eta Hudon, 2001; Cardinal eta Juillet, 2005).

2. irudian ikus daitekeen moduan, legitimitate ideologiko osagaiak eta hurbiltasun sozial osagaiak ere eragiten diote elkarri. Adibidez, komunitateko kideak beren erakundeengandik fisikoki hurbil bizi direnean, eta komunitate-bizitzan parte-hartze aktiboa dutenean, errazago justifika dezakete gobernu-programak eta —zerbitzuak behar dituztela. Aldi berean, taldeko kideek estatuaren babes aktiboa eta hizkuntza-eskubideak baldin badituzte, gizartean legitimitatea dutela nabarituko dute, eta pertzepzio horrek, identitate kolektiboan eragin dezake. Adibidez, taldearen hizkuntza paisaia linguistikoan ikus daitekeenean, hizkuntza-gutxiengoek era positiboagoan ikusi ohi izaten dute beren talde-bizindarra (Landry eta Bourhis, 1997). Komunitateko kideek erakunde pribatuen portaera eta jarrera linguistikoetan ere izan dezakete eragina, gutxiengo-

aren hizkuntzan ematen diren zerbitzuak eskatzen dituztenean. Zerbitzu horiek emateak indartu egiten du bizindar subjektiboa eta taldearen identitate kolektiboari positiboki laguntzen dio.

Ikusitakoa ikusi ondoren, galdegin diezaiokegu geure buruari kultura-autonomiaren ereduko zer osagaiak laguntzen dioten gehien taldearen bizindarrari. Hasierako erantzuna da kultura-autonomiaren hurbilketa-aren arabera hiru osagaiak direla ezinbestekoak. Modu sinplean adierazita, tripode baten hiru hankak dira. Hanketako bat ahultzen bada, tripodearen egitura osoa ahuldu egiten da. Identifikazio kolektiboa lagungarri zaio tripodeari, hiru hankak lotzen baititu eta egitura indartzen baitu. Beste era batera esanda, babes instituzionalak bakarrik ezin du sustatu identifikazio kolektiboa eta hizkuntza belaunaldi batetik bestera transmitzea. Erakundeek ezin dute bizirik iraun komunitateak ez badu aktiboki parte hartzen. Hizkuntza-gutxiengoak ez baditu giza baliabide eta baliabide ekonomiko ugari, eta legitimitate soziala zapaltzen badiote, ezingo du kontrol instituzional handirik lortu estatuaren babesik eta talde-eskubiderik gabe. Hurbiltasun soziala hizkuntza belaunaldi batetik bestera transmitzeko eta identitatea garatzeko oinarria da. “Komunitate-bizitza” babesteko balio lezake taldea gizartean isolatuta egongo balitz, baina, gutxiengodun taldea zenbait taldez osaturiko testuinguru batean baldin badago, komunitateko kideek beren hizkuntza eta kultura gutxiestera joko dute gizarteak onartzen ez baditu (legitimitate ideologikorik ez badute) eta ez dute identitate kolektiborik garatuko beren helburu kolektiboen ganean nolabaiteko kontrol instituzionalik ez badute. Gobernuek eta gizarteko beste buruzagi batzuk jarrera pasiboa hartuko dute gutxiengodun taldearen kultura-autonomia sustatzeari dagokionez, taldeak botererik ez duela sentitzen badu edo komunitatearen buruzagitzak ahula bada (Fishman, 1991, 2001; Grenoble eta Whaley, 2006).

Nahiz eta kultura-autonomiaren hiru osagaiak ezinbestekoak diren, komeni da azpimarratzea hurbiltasun soziala dela kultura-autonomiaren oinarri beharrezkoena. New Brunswickeko Moncton handiaren eskualdea horren adibide garbia da. New Brunswick da Kanadako probintzia elebidun ofizial bakarra: hango frantses-hiztunek eta ingeles-hiztunek konstituzioan onartuta dituzte ikastetxeak eta bestelako erakunde kulturalak kontrolatzeko eskubideak (Eskubideen eta Askatasunen Gutuneko 16.1. atala). Moncton eskualdean, frankofonoek gobernatutako lehen-hezkuntzako hainbat ikastetxe, bigarren hezkuntzako bi ikastetxe, bigarren hezkuntzaren ondorengo ikasketetarako ikastetxe bat eta unibertsitate bat dituzte. Hainbat irrati— eta telebista-programa sintoniza ditzakete frantsesez, eta egunero egunkariak bat eta astean zehar zenbait astekari eskura ditzakete frantsesez. Nahiko erraza dute osasun-zerbitzuak frantsesez jasotzea eta ospitale frankofono bat dute. Kultura-ekintza ugari egiten dira eskualdean (antzerkia, musika, artea eta literatura); urtero frantsesezko filmen jaialdi bat egiten dute. Zinema-aretoetan ingelesezko filmak soilik jar-

Ikusi ahal izan da ikasketak gutxiengoaren hizkuntzan egiteak eragin handia duela talde barruko identitatea garatzeko, familiak eta gizarte-sareak bezain beste.

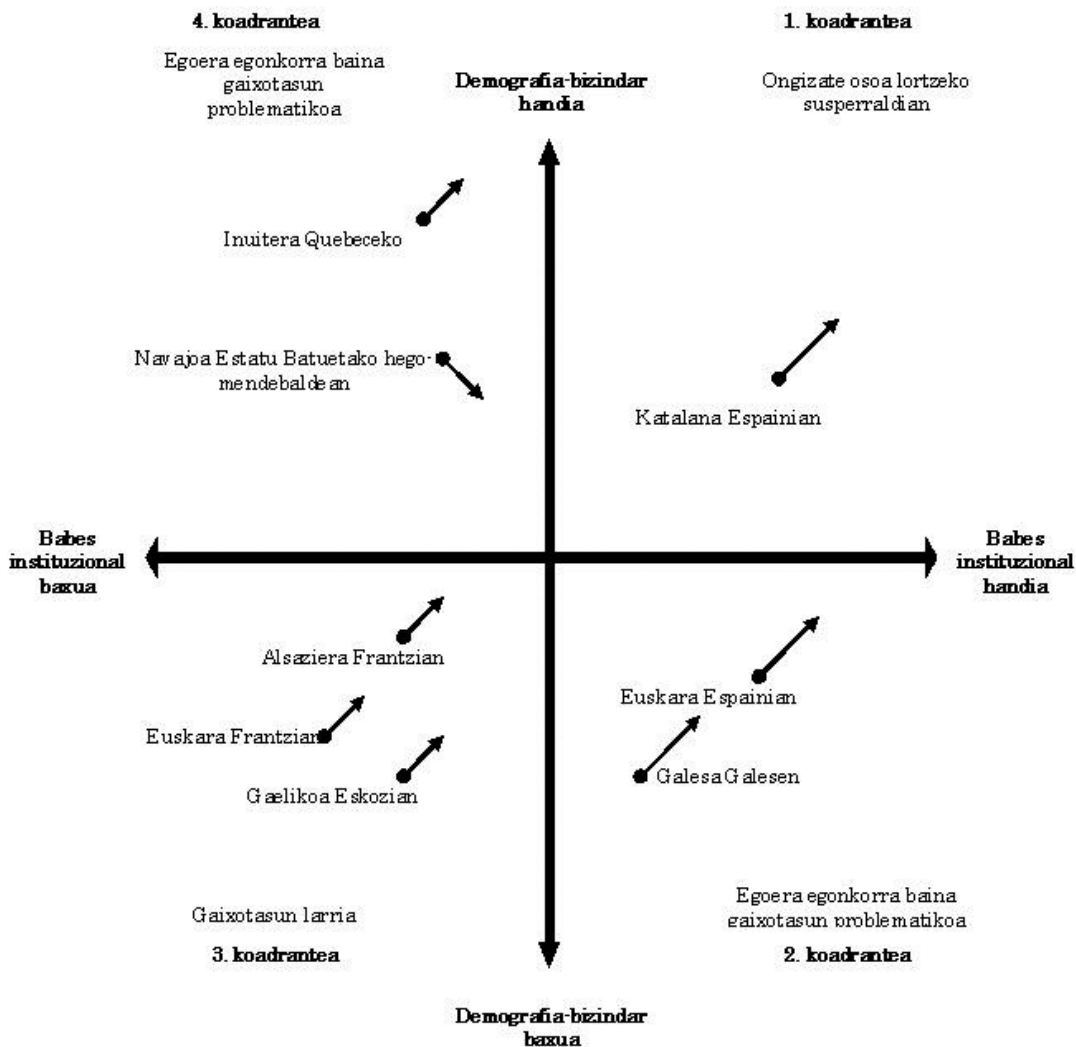
**Hurbiltasun soziala
hizkuntza belaunaldi
batetik bestera
transmititzeko eta
identitatea garatzeko
oinarria da.**

tzen direla esan daiteke, oso gutxitan jartzen baitituzte frantsesezko filmak. Paisaia linguistikoan ingelesa da nagusi. Erakunde pribatuek bi hizkuntzetan ematen dituzte zerbitzuak normalean establezimendu-mota batzuetan, baina ez da beti bermatuta egoten zerbitzuak frantsesez jasotzeko aukera. Elkarrengandik oso hurbil dauden hiru udalerrrik osatzen dute Moncton handiaren eskualdea: Monctonek, 63.000 biztanle, %30 frantsesak; Dieppek, 18.000 biztanle, %75 frantsesak eta Riverviewk, 17.500 biztanle, %7,5 frantsesak. Hiru udalerrietako frantses-hiztunek erakunde frankofonoak eskura dituzte. Baina Dieppek soilik du demografia-kontzentrazio handia; guraso frankofonek seme-alabei ama-hizkuntza frantsesa transferitzearen tasa %92 zen 2001. urtean. Monctoneko biztanleen %30ek frantsesez hitz egiten badu ere, inguruan gehiengo frantseseko herri edo hiri gutxi ditu; guraso frankofonek seme-alabei ama-hizkuntza frantses transferitzearen tasa %56 zen. Riverviewk frantses-hiztun gutxi ditu eta ez daude demografikoki oso kontzentratuta; guraso frankofonek seme-alabei ama-hizkuntza frantsesa transferitzearen tasa %11 soilik zen (Statistics Canada, 2001. urteko erroldako datuak, Landryk kalkulatuak, 2003: *Commission national des parents francophones* komisioren webgunean daude ikusgai: CNPS.ca). Gaur egungo joerak konplexuagoak badira ere, nabaria dirudi frantses-hiztunak demografikoki oso kontzentratuta egoteak sortzen duen hurbiltasun sozial sendoak eragina duela hurrengo belaunaldiei hizkuntzaz eta kulturaz egiten zaien transmisioaren mailan.

3. EUROPAKO ETA KANADAKO ZENBAIT HIZKUNTZA-GUTXIENGOREN ONGIZATEA

Orain kapitulu honetako atal konplexuago batera igaroko gara, eta aztertuko dugu zer garapen-aukera dituzten zenbait hizkuntza-gutxiengok. Horretarako, hiru elementu hauek hartuko ditugu kontuan: a) zer talde-bizindar duen haietako bakoitzak, kapituluaren lehenengo atalean azaldutakoari jarraiki; b) hizkuntza-gutxiengo bakoitzak bere inguruneko hizkuntza-gehiengo menderatzaileekin dituen harremanak gidatzen dituzten hizkuntza-legeen premisa ideologikoak; eta c) zenbateraino mobilizatzen den komunitate bakoitza kultura-autonomiaren inguruan, kapitulu honetako 2. atalean azaldutakoari jarraiki. 4a irudian, 1999. urtean Bilbon, Euskal Herrian, gutxiengoen hizkuntzari buruz egindako hitzaldi batean ordezkapena izan zuten hizkuntza-gutxiengoen egoera aztertuko dugu labur-labur. (Bourhis, 1999). 4b irudian, Kanadako zenbait hizkuntza-komunitate ofizial kokatuko dugu, esaterako; Kanadako gainerako lurraldeko zenbait komunitate frankofono eta Quebecen barruko eskualdeetan kokatutako zenbait komunitate anglofono. Orain egingo dugun azterketan, atal honetan aipatutako hizkuntza-gutxiengoen patua argitzen saiatuko gara, baina ez da inolaz ere behin betiko azterketa edo aginduzko azterketa izango.

Europaren mendebaldeko eta Ipar Amerikako hizkuntza-komunitateen ongizate/gaixotasun egoeraren behin-behineko neurketa.

4a irudia: Europako zenbait hizkuntza-gutxiengoren ongizatea (Bourhis, 1999tik moldatua).

4a irudian ikus daitekeen moduan, bi dimentsioko espazioa antolatu dugu, ardatz bertikal batez eta ardatz horizontal batez osatua. Ardatz bertikalak demografia-bizindarra adierazten du: ardatzaren goialdeak bizindar handia adierazten du, ardatzaren erdialdeak bizindar ertaina, eta ardatzaren behealdeak bizindar baxua. Ardatz bertikalarekiko perpendikularrean, 4a irudian ardatz horizontal bat dugu, eta hizkuntza-

Espainiako egoera Kanadakoaren desberdina da; izan ere, Kanadan hizkuntza-gutxiengo ofizialek frantses edo ingeles elebakar izaten jarraitzeko aukera dute, eta, Espainian, berriz, konstituzioak espainiera ezartzen du hizkuntza nazionaltzat eta hura ezagutzera derrigortzen ditu herritarrak, nahiz eta gero eskualde bakoitzari elebidun izateko aukera ematen dion.

gutxiengo bakoitzak lortu duen babes instituzionala adierazten du: ardatzaren ezker-aldeak babes instituzional baxua adierazten du, ardatzaren erdialdeak babes instituzional ertaina, eta ardatzaren eskuin-aldeak babes instituzional handia. Bilboko hitzaldian erabilitako ongizate/gaixotasun metafora erabiliz, bi dimentsioko espazioaren lau koadranteak honela defini ditzakegu:

1. *koadrantea, ongizate osoa lortzeko susperraldian*: koadrante honetan kokatzen ditugun hizkuntza-komunitateek demografia-bizindar ertaina edo handia dute, eta, aldi berean, babes instituzional ertaina edo handia lortu dute.

2. *koadrantea, egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa*: koadrante honetan kokatzen ditugun hizkuntza-gutxiengoek demografia-bizindar ertaina edo baxua dute oraindik ere, baina suspertzen ari dira babes instituzional ertaina edo handia lortzen ari direlako.

3. *koadrantea, gaixotasun larria*: koadrante honetan kokatzen ditugun hizkuntza-gutxiengoek demografia-bizindar ahula dute, eta, gainera, babes instituzional ertain-baxua edo oso baxua dute.

4. *koadrantea, egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa*: koadrante honetan kokatzen ditugun hizkuntza-gutxiengoek demografia-bizindar ertain edo handiari eutsi diote, baina haien babes instituzionala ertaina baino baxuagoa edo oso baxua da.

4a irudian ikus dezakegunez, 1. koadrantearekin hasiz gero erlojuaren orratzen noranzkoan, lehendabizi aurki dezakegun hizkuntza-gutxiengoaren kasua katalanarena da, Espainian. Gauza jakina da katalanak demografia-bizindar eta babes instituzional handia dituela Katalunian. Oro har, Kataluniako Generalitateko Hizkuntza Politikarako Zuzendaritzak hartutako politikek arrakasta handia izan dute hizkuntza-ordezkapena alderantzizkatzen, nahiz eta oraindik ere badauden hobetzeko gauzak (Strubell, 2001). Konstituzio espainolak Espainiako herritar guztiak espainiera ezagutzera eta jendaurrean espainiera erabiltzera behartzen ditu, baita administrazio nazionalarekin komunikatzeko ere. Hala ere, 1978. urtean autonomia-erkidego elebidunak sortu izanak, aukera eman zien Katalunia, Valentzia, Balear Uharte, Galizia eta Euskadiko herritarrei beren eskualdeetako arbasoen hizkuntza ikasteko, eta hura erabiltzeko zenbait esparru publikotan, baita hezkuntzan eta administrazio publikoan ere. Beraz, Espainiako egoera Kanadakoaren desberdina da; izan ere, Kanadan hizkuntza-gutxiengo ofizialek frantses edo ingeles elebakar izaten jarraitzeko aukera dute, eta, Espainian, berriz, konstituzioak espainiera ezartzen du hizkuntza nazionaltzat eta hura ezagutzera derrigortzen ditu herritarrak, nahiz eta gero eskualde bakoitzari elebidun izateko aukera ematen dion. Gogorazi behar da Franco-ren erregimenaren garaian debekatuta zegoela eskualdeetako hizkuntzak

(esaterako, katalana, euskara eta galiziera) erabiltzea erabilera publikoetarako, baita hezkuntzan, lantokian eta administrazio publikoetan ere. Kontuan hartu 4a irudian azaltzen diren geziak luzerarekin eta norabidearekin adierazi nahi duguna dela zer-nolako ahalegina (politikoa, ekonomikoa eta instituzionala) egiten duen hizkuntza-komunitate bakoitzak, gure ustez, talde gisa mobilizatzeko eta, mobilizazio horren bidez, babes instituzional eta demografia-bizindar handiagoa lortzeko esparru elebidun edo eleaniztun jakin batean. 4a irudiko lehen koadrantean adierazten den moduan, ahalegin horiek nahiko handiak izan dira Katalunian.

Arriskuan dauden hizkuntza-komunitateak, demografia-bizindar nahiko ahula izan arren, babes instituzional handia lortu badute, 4a irudiko 2. koadrantean kokatu ditugu. Francoren erregimenak hizkuntza-asimilaziorako politika sendoa aplikatu zuen, eta erregimen horren amaierarako euskal komunitateak galera handi samarrak izan zituen arbasoen lurraldean euskara belaunaldi batetik bestera transmititzeari dagokionez (Azurmendi eta beste batzuk, 2001). Dena den, 1978an konstituzio espainola sortu zenean, euskaldunak mobilizatu egin ziren talde gisa babes instituzional handia lortzeko beren hizkuntzarentzat, batez ere hezkuntzan, komunikabideetan eta administrazio publikoan (Azurmendi eta Martinez de Luna, 2005, 2006). Duela gutxi eginiko ikerketa batzuek adierazi dute, ziur asko, hizkuntza-galera alderantzizkatzen, edo, gutxienez ere, egonkortzen ari dela (Bourhis, 2003b); egoera soziolinguistikoak, ordea, "gaixotasun problematiko"etako bat izaten jarraitzen du oraindik ere.

Galeserari dagokionez, hizkuntza-gutxiengo horrek Britainia Handiko gobernuaren hizkuntza-politika asimilazionistak bizi izan ditu azken bi mendeetan. 90. hamarkadan konstituzio britainiarra garatu zuten eta Galesi eskualde-autonomia bermatu zitzaion. Horrek hizkuntza suspertzeko aukera berriak ekarri zituen. Galesaren aktibistak mobilizatu izanaren ondorioz, eta Ministerio Galesak galesari babes instituzionala ematearen aldeko hizkuntza-politikak aplikatu izanaren ondorioz, 4a irudian aurkeztutako diagnosi-ereduaren "egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa" koadrantean sar dezakegu egun gutxiengo hori.

"Egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa" diagnosira garamatzen beste testuinguru soziolinguistiko bat 4a irudiko 4. koadranteak azaltzen duena da. Litekeena da geografikoki isolatuta dauden hizkuntza-komunitateak demografia-bizindar ertaina izatea, hiztunak leku edo lurralde jakin batean kontzentratuta daudelako. Adibidez, beste hizkuntza-talde baten kontrolpean dagoen lurralde jakin batean kontzentrazio demografiko handia izatea (esaterako, erreserbak) konpentsatu egin dezake komunitateak demografia ahula izatea kopuru absolutuetan. Dena den, babes instituzional formal eta informalik ez izateagatik, hizkuntza-gutxiengo horiek 4a irudiko "egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa" koadrantean daude. Nahiz eta Bilboko hitzaldian ez ziren kasu horien adibideak aurkeztu, talde horren barruan daude "mun-

1978an konstituzio espainola sortu zenean, euskaldunak mobilizatu egin ziren talde gisa babes instituzional handia lortzeko beren hizkuntzarentzat, batez ere hezkuntzan, komunikabideetan eta administrazio publikoan. Duela gutxi eginiko ikerketa batzuek adierazi dute, ziur asko, hizkuntza-galera alderantzizkatzen, edo, gutxienez ere, egonkortzen ari dela; egoera soziolinguistikoak, ordea, "gaixotasun problematiko"etako bat izaten jarraitzen du oraindik ere.

Arriskuan dauden hizkuntza-taldeek, demografia-bizindar baxua badute, askotan zailtasunak izaten dituzte hizkuntza-gehiengo menderatzailea konbentzitzeko hizkuntza-gutxiengoei babes instituzionala eman diezaien. Hortaz, nahiz eta gutxiengoaren taldea asko mobilizatu talde menderatzaileko erabaki-hartzaileak konbentzitzeko eta babes instituzionalean aurrerapenak egiteko.

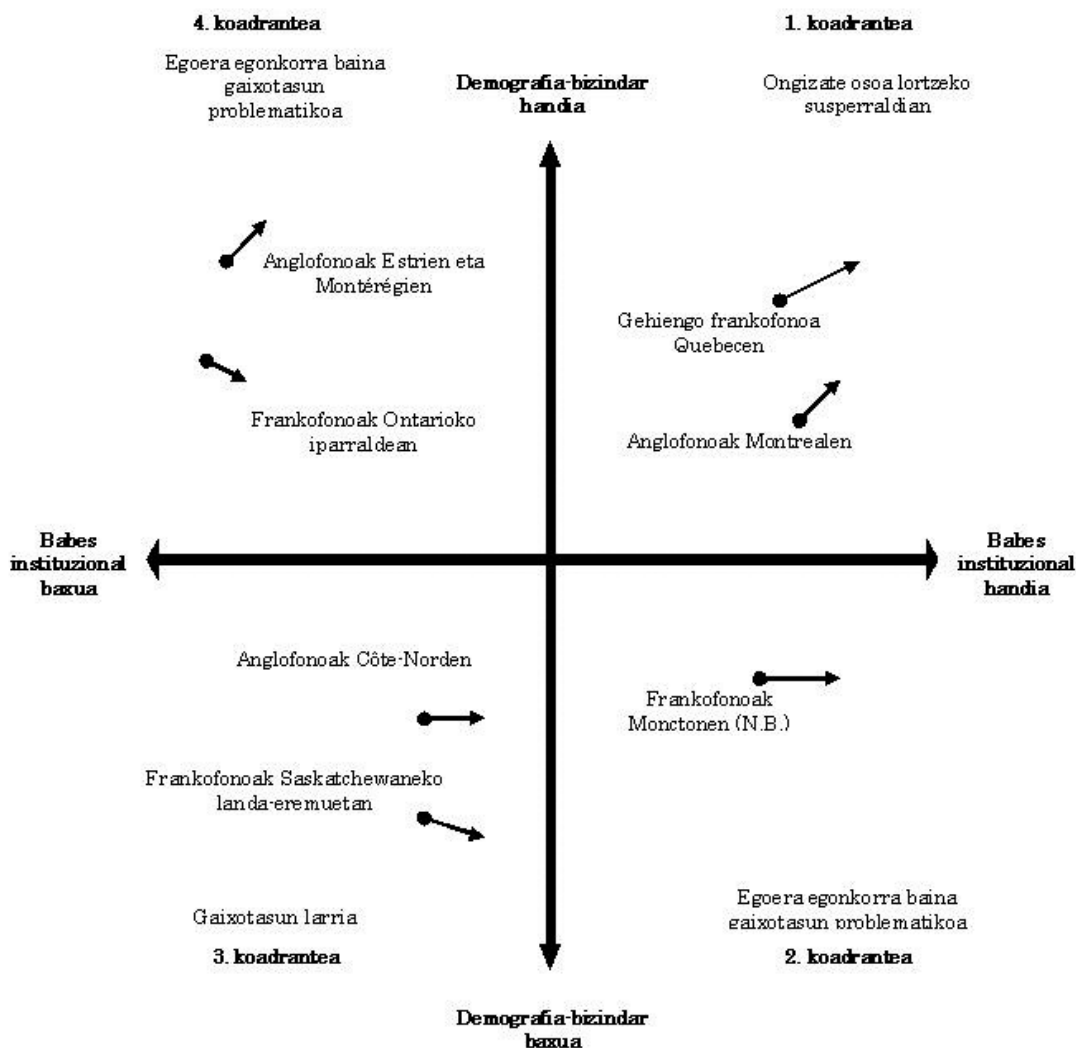
du berri”ko jatorrizko komunitateak. Hala ere, jatorrizko komunitateek, baita erreserba barruan edo lurralde isolatuetan daudeneke ere, ez badute babes instituzionalik, presio handiak izaten dituzte ekonomikoki eta demografikoki menderatzaileak diren taldeen hizkuntza eta kultura asimilatzeke, haien eragin modernizatzailea bizitzen hasten direnean. Estatu Batuen hego-mendebaldeko erreserbetan hitz egiten den navajoa (Lee eta McLaughlin, 2001) eta Quebeceko artikoan, muturreko klima duten ingurune isolatuetan, hitz egiten den inuitera (Louis eta Taylor, 2001) ereduaren koadrante horretan sar litezke. Dena den, arraza zuri menderatzailearen hizkuntza-gehiengoarekin etengabe harremanetan egotearen ondorioz eta hizkuntza-asimilazioaren ondorioz, aipatu berri ditugun hizkuntza-gutxiengoak ereduaren 3. koadrantera alda litezke; hau da, “gaixotasun larri” egoerara.

3. koadrantean ikus daitekeen moduan, arriskuan dauden hizkuntza-taldeek, demografia-bizindar baxua badute, askotan zailtasunak izaten dituzte hizkuntza-gehiengo menderatzailea konbentzitzeko hizkuntza-gutxiengoei babes instituzionala eman diezaien. Hortaz, nahiz eta gutxiengoaren taldea asko mobilizatu talde menderatzaileko erabaki-hartzaileak konbentzitzeko eta babes instituzionalean aurrerapenak egiteko, finkatuta dauden hizkuntza-politika asimilazionistek entzungor egin diezaiete ahalegin horiei nahi izanez gero, eta azkenean gutxiengoaren hizkuntzaren aldeko aktibismo hori poliziaren bidez zapaldu dezakete. Gainera, hizkuntza-gehiengo menderatzaileak fundazio-mitok sor ditzake hizkuntza-asimilazioa legezkatat jotzeko. Frantzian, esaterako, honako fundazio-mito hau sortu zuten: hizkuntza eta kultura frantsesaren apartekotasunak bakarrik transmiti ditzakeela berdintasun, askatasun eta modernitatearen balioak (Citron, 1987). Bi mendetan zehar hezkuntza-sisteman, administrazio publikoan, armadan eta komunikabideetan Frantziako elebakartasunaren aldeko politika asimilazionista indartzearen ondorioz, eskualdeetako hizkuntzen belaunaldi batetik besterako transmisioa ahuldu egin da. Horixe gertatu da Frantzian alsazierarekin, euskararekin, bretoierarekin, katalanarekin eta okzitanierarekin (Lodge, 1993; Bourhis, 1997). Nahiz eta eskualdeetako hizkuntzak hitz egiten zituzten gutxiengoek lortu zuten, mobilizazio jarraituen bidez, beren hizkuntzak irakastea neurri batean, gobernu frantsesak egun daraman politikak, pixkanaka-pixkanaka hizkuntza-gutxiengo horien bizindarra ahultzearen politikak, komunitate horiek “gaixotasun larri” egoeran egotea ekarri du. Gaur egun arte, Frantzia izan da “Eskualdeetako edo Gutxitutako Hizkuntzen Europako Gutuna” sinatu nahi izan ez duen herrialde bakarra Europan, eta horrek ez die batere mesederik egiten Frantzian eskualdeetako hizkuntzak suspertzeko ahaleginetan ari direnei (Plasseraud, 2005).

Gaelikoa hitz egiten duen gutxiengoak ere, gales-hiztunen moduan, Britainia Handiko gobernuak hartutako hizkuntza-politika asimilazionistak bizi izan ditu azken bi mendeetan. Horrez gain, Highlandsetik bidal-

tzeko legearen kalteak jasan zituen, legeak Eskoziako gaeliko-hiztunak sakabanatu baitzituen. 90eko hamarkadan Britainia Handiko konstituzioa garatu zen eta Eskoziari eskualde-autonomia bermatu zitzaion, baina baliteke beranduegi izatea Eskoziako gaelikoa suspertzeko, oso ahul geratu baita eta baliteke dagoeneko "itzulerarik gabeko puntu"ra iritsi izana.

Kanadako komunitate frankofonoen eta anglofonoen ongizate/gaixotasun egoeraren behin-behineko neurketa.

4b irudia: Kanadako zenbait komunitate frankofono eta anglofonoren ongizatea.

Nahiz eta eskualdetako hizkuntzak hitz egiten zituzten gutxiengoek lortu zuten, mobilizazio jarraituen bidez, beren hizkuntzak irakastea neurri batean, gobernu frantsesak egun daraman politikak, pixkanaka-pixkanaka hizkuntza-gutxiengo horien bizindarra ahultzearen politikak, komunitate horiek "gaixotasun larri" egoeran egotea ekarri du.

4b irudian, Kanadako hizkuntza-gutxiengo ofizialek demografia eta babes instituzionala indartzeko egin dituzten komunitate-mobilizazioak eta hizkuntza-plangintzarako ahaleginak neurtzen saiatu gara. Zalantzarik gabe, Quebecoko gehiengo frankofonoa 1. koadrantean koka dezakegu: hau da, ongizate osoa lortzeko susperraldiaren barruan. 2006ko eroldaren arabera, Quebecoko frantses-hiztunen kopurua handia da: 5,9 milioi biztanlek dute frantsesa ama-hizkuntza, ia biztanleria osoaren %80k, eta 6 milioi pertsonak baino gehiagok erabiltzen dute frantsesa etxean, ia probintziako biztanleria osoaren %82k (2006ko errolda). Quebecoko gehiengo menderatzailearen zati direnez, Quebecoko herritarren %50ek baino gehiagok frantses-elebakar izaten jarrai dezake probintzian; frantses/ingeles elebitasunak, berriz, pixka bat gorantz egin du, eta 1971. urtean %26 izatetik 2006. urtean %36 izatera pasa da. Hizkuntza-lege batzuek, esaterako, 101. legeak, gehiengo frankofonoari kontrol instituzionala bermatu diote; hortaz, esan daiteke gehiengo frankofonoak babes instituzional osoa duela probintziako administrazio publikoan, hezkuntzan, osasun— eta gizarte-zerbitzuetan, botere judizialean eta negozio eta jarduera komertzialetan (Bourhis, 2001b; Bourhis eta Lepicq, 2004). 101. legearen arrakasta argi ikus daiteke zenbait datutan. Adibidez, probintziako biztanleen %93,6k zekien frantsesa 1991ko erroldan, eta 2006ko erroldan, berriz, ehuneko hori %95,5era igo zen. Mundu osoko hizkuntza-plangintzarako estandarrak jarraitzen baditugu, hori frantsesak Quebecen izan duen garaipen bat dela esan dezakegu.

Kanadako gainerako lurraldeko gutxiengo frankofonoen artean, ia bizindar-maila guztiak aurki ditzakegu ongizate/gaixotasun kontinuumean. Adibidez, New Brunswickeko komunitate akadiarra testuinguru kanadarraren mikrokosmos bat dela esan daiteke (Allard eta Landry, 1998; Landry eta Allard, 1994a, 1994b). Han komunitateetako asko ia %100 frantsesak dira (esaterako, Caraquet eta Saint Quentin), biztanleetako asko elebakarrak dira, komunitateko jarduerak eta jarduera publikoak frantsesez daude eta ez dago hizkuntza-asimilaziorik. Continuumaren beste muturrean, berriz, babes instituzional handia izan arren, hizkuntza-transmisio sendoa duten komunitate frankofono txikiak ditugu. Saint John eta Fredericton hirietan, adibidez, biztanle frantses gehiago daude baina sakabanatuago daude eta babes instituzional gutxi dute. Hala ere, komunitateko ikastetxeek komunitate-jarduerak eskaintzen dizkiete komunitate frankofonoarekin era positiboan identifikatzen diren frantses-hiztunei (Harrison, 2007). New Brunswicketik kanpo, frantsesaren bizindarra zertxobait altutik oso ahulera bitartean dago.

2. koadranteak, hain zuzen ere, bizindar demografiko zertxobait ahula izateagatik eta babes instituzional ertaina edo altua izateagatik egoera egonkorrean egoteak baina gaixotasun problematikoa izateak, ongi definitzen du Moncton hiriko frantses-hiztunen egoera. Aurreko atalean aipatu dugun moduan, Moncton eskualdeak erakunde frankofo-

no ugari ditu. Askotan Akadiako hiriburu kultural moduan deskribatu izan da Moncton. Hala ere, biztanleen %30 soilik da frantsesa, exogamia dezente zabaldua dago eta frankofonoen asimilazio-tasa gutxi gorabehera %20 da. Hortaz, esan dezakegu Monctonen adibideak argi erakusten duela batzuetan biztanleek segurtasun gehiegi izaten dutela beren bizindarrean, eta ez direla nahikoa arduratzen demografiaren alorrean dituzten hurbiltasun sozialaren beharrei buruz.

Ontarioren iparraldeko gure ongizate/gaixotasun markoaren 4. koadrantean koka genezake: egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoren koadrantean. Ontarioren iparraldeko frantses-hiztunetako asko komunitate frankofonoen barruan bizi dira. Ikastetxe frantsesak dituzte, bigarren hezkuntzaren ondorengo ikasketetarako ikastetxe frantses bat, unibertsitate elebidun bat (Sudburyko Unibertsitate Laurenditarra), osasun-zerbitzu batzuk frantsesez, frantsesezko telebista eta irrati bat eta beste zenbait jarduera kultural. Hala ere, gazte frankofonek ingelesezko komunikabideak ikusten eta entzuten dituzten nagusiki, eta ikastetxe frankofonoetara doazen ikasle askok ez dute frantsesez hitz egiten etxean. Identitate frankofonoa zertxobait altua da, baina komunitate anglofonoan sartzeko nahia komunitate frankofonoan sartzeko duten nahia bezain sendoa da (Landry, Allard eta Deveau, 2007c).

Maineko Saint-John ibarrean eta Louisianaren hego-mendebaldean bizi diren komunitate frankofonek demografia-bizindar ertaina edo handia zuten lehen, baina Estatu Batuen asimilazio-politika jarraituak direla eta, babes instituzionalik gabe geratu dira eta, horregatik, 3. koadranteko adibide tipikotzat jo daitezke: gaixotasun larria duten komunitatetzat, alegia. Kanadan, batez ere mendebaldeko eta Atlantikoko probintzietan, geografikoki isolatuta egoteagatik iraun zuten komunitate frankofono txiki asko daude, baina gaur egun erabat asimilatuta daude edo bizirik irauteko borrokatzen ari dira, eta ikastetxeak dira frantses-hiztunen kontrolpean dauden erakunde bakarrak (Landry eta Magord, 1992; Magord, 1995; Magord, Landry eta Allard, 2002). Komunitate horietako gazte asko hirietara emigratzen ari direnez, komunitateen asimilazio-tasa altua da eta goraka doa (Beaudin eta Landry, 2003; Forgues, Bérubé eta Cyr, 2007). Adibidez, Saskatchewanen 65 urte edo gehiago dituzten pertsonen eta 15 urte edo gutxiago dituzten pertsonen arteko proportzioa 0,50 da ingeleshiztunen artean, eta 4,14 frantses-hiztunen artean (Marmen eta Corbeil, 2004). Beste era batera esanda, Saskatchewaneko komunitate frankofonoetan 65 urte edo gehiagoko biztanleen kopurua 15 urte edo gutxiagokoen baino lau aldiz handiagoa baino gehiago da, benetan egoera larria.

Non koka genitzake Quebeceko komunitate anglofonoak 4b irudian aurkeztu dugun ongizate/gaixotasun markoaren barruan? Nagusiki zer hizkuntza ofizial hitz egiten den hartuz gero oinarritzat, 2001. urtean Quebecen milioi bat ingeles-hiztun inguru zeuden, hainbat jatorritakoak, biztanleriaren %14, beraz. Ingelesa ama-hizkuntza dutenen errolda-

Ontarioren iparraldeko frantses-hiztunetako asko komunitate frankofonoen barruan bizi dira.

Hala ere, gazte frankofonoek ingelesezko komunikabideak ikusten eta entzuten dituzten nagusiki, eta ikastetxe frankofonoetara doazen ikasle askok ez dute frantsesez hitz egiten etxean. Identitate frankofonoa zertxobait altua da, baina komunitate anglofonoan sartzeko nahia komunitate frankofonoan sartzeko duten nahia bezain sendoa da.

datuetan oinarrituz gero, ordea, Quebecen 591.380 ingeles-hiztun zeuden, probintziako biztanleriaren %8,3 soilik (Jedwab, liburuki hau). Nazioarteko estandarrak jarraituz gero, Quebecoko komunitate anglofono guztiak 4b irudiaren beheko koadranteetan kokatzen joko luke batek baino gehiagok, gutxiengo hori Quebecoko biztanleria osoaren erdia baino askoz ere gutxiago delako. Hala ere, guk egindako azterketa honetan Quebecoko komunitate anglofonoen bizindarra aztertzerakoan, komunitateak elkarren artean alderatuko ditugu, eta ez probintzian frantsesa ama-hizkuntza duen gehiengo zabalarekin.

Ikuspegi horri jarraituz, Montreal uhartean bizi diren ingeles-hiztunak gure ereduaren 1. koadrantean koka ditzakegu, ongizate osoa lortzeko susperraldia adierazten duen koadrantean, hain zuzen ere. Dena den, argi dago koadrante berean dagoen Quebecoko gehiengo frankofonoak baino ongizate txikiagoa duela. Montrealen, ia 600.000 pertsonen zuten ingelesa hizkuntza ofizial nagusizat 2001. urtean, eta probintzia osoan babes instituzionalaren kontzentrazio handiena zuten komunitate anglofonoak ziren. Hala ere, badakigu Montrealgo ingeles-hiztunen babes instituzionalak atzerakada izan duela (ikastetxeak eta ospitaleak itxi dira), baina komunitate-mobilizazioa suspertzen ari da Aliantza Quebec (AQ) desagertu ostean izandako beherakadatik.

Montreal Handiko Komunitatea Garatzeko Iniziatibak (GMCDI) bultzada berri bat ekarri du komunitatea mobilizatzeko, eta egun hezkuntzan, negozioetan, eta osasun— eta gizarte-zerbitzuetan dauden beste sektore-mobilizazio batzuk indartzen ditu (ikus Jedwab eta Maynard, liburuki hau).

Montérégie eta Estrie eskualdeek osatzen duten “ekialdeko udalerrri historikoak” eremuko komunitate anglofonoak gure ereduko 4. koadrantean koka ditzakegu: “egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa” egoeraren barruan, hain zuzen ere. Ekialdeko udalerrietako ingeles-hiztunek probintzia barruko bigarren komunitate anglofono handiena osatzen dute. Han 150.000 lagunek baldin badute ere ingelesa hizkuntza ofizial nagusizat, eskualdeak 8.000 ingeles-hiztun galdu zituen 1996ko eta 2001eko errolden artean. Bishop’s Unibertsitatea, Champlain ikastetxea, ingelesezko hiru institutu eta lanbide-heziketa dituen, esan daiteke hezkuntzak jasotzen duen babesa egonkorra dela. Hala ere, beste institutu bat izatea komeniko litzateke, ikasle anglofonoak beren ingurune hurbiletatik kanpo dauden ikastetxeetara autobusez joaten horrenbeste denbora ez pasatzeko. Bi ospitale elebidun geratzen dira lurralde zabal horretan, 1996an Sherbrooke ospitalea itxi baitzuten. Eskualdeko ospitale frantses garrantzitsuetan oraindik ere zerbitzuak ingelesez jasotzeko aukera dago, baina borondatezkoa da. Beraz, nahiz eta komunitate-talde anglofono ugari mobilizatu diren, Udalerritarren Elkartearen barne, babes instituzionala Montrealgoa baino baxuagoa da, eta gainbehera doa. Gure irakurle sutsuei utziko diegu orain asmatzen Quebecoko komunitate

anglofonoetako zein dauden “egoera egonkorra baino gaixotasun problematikoa” egoeraren barruan, baina irudiaren 2. koadrantean.

Kanadako Côte-Nord eskualdean bizi diren ingeles-hiztunak gure irudiko 3. koadrantean koka genitzake. Izan ere, haien demografia ahula da eta babes instituzional gutxi dute. 2001eko errolda egitean, 5.750 ingeles-hiztunek soilik zuten ingelesa hizkuntza ofizial nagusitzat eskualdean, 1996an baino 355 pertsona gutxiagok. Eskualde horretako ingeles-hiztunak geografikoki isolatuta daude, eta biztanleen %38 bakarrik ziren elebidunak 2001eko erroldaren arabera. Probintzia osoko ingeles-hiztunak kontuan hartuz gero, berriz, elebitasun-tasa %66koa da. Komunitate-mobilizaziorako egitura ahulak dituzte, eta eskualdeko ingeles-hiztunak babes instituzional txikia jasotzen dute. Komunitate horrentzat kanpora bidaiatzea garestia eta zaila da, nahiz eta ahaleginak egiten ari diren probintziako gainerako ingeles-hiztunekin komunikatu ahal izateko sareak hobetzeko. Han probintzia osoko ingeles-hiztunen artetik pobrezia-tasarik eta langabezia-tasarik (%31) handienetakoa dute, eta komunitatea “gaixotasun larri” egoeran koka genezake gure ereduaren barruan.

Atal honetan azaldu dugun moduan, gutxiengoaren hizkuntza erabiltzen duten taldeek zenbait taldez osatutako testuinguruetan talde berezitu eta aktibo gisa irauteko zer aukera dituzten neurtzeko erabil daiteke bizindarraren esparrua. Horrez gain, hizkuntza suspertzea helburu duten hizkuntza-plangintzarako jarduerak gidatzeko ere erabil daiteke kultura-autonomiaren eredu (Landry, Deveau eta Allard, 2006b). 2. irudian ikus daitekeen moduan, aldagai ugari hartu behar dira kontuan kultura-autonomiaren prozesua aurrera eramateko. Ez da nahikoa hizkuntza-eskubideak lortzea (Bourhis, 2003b). Taldeak identitate kolektiboaren nolabaiteko maila izan beharra du gutxienez ekintza kolektiboari ekiteko (Breton, 1983), eta ekintza horrek era estrategikoan antolatuta egon behar du eta bizindarraren alderdi garrantzitsuetan jarri behar du arreta (Fishman, 1991, 2001). Baliteke taldeak komunitate-mobilizazioak antolatu behar izatea, bai eta partaide garrantzitsu guztien lankidetzaren osoa hobetuko duen gobernamentu-egitura asmatu behar izatea ere. Elkarlarenaren bidezko partaidetza orokorra ziurtatuta dago zenbait gobernu-maila dituen estatu federal batean (Landry, argitaratzeko prozesuan b). Kultura-autonomiaren gure ereduari adierazi dugun moduan, erronkei aurre egiteko beharrezko dira gizarte zibilaren buruzagitzak, gobernuaren babesa eta zerbitzuak, eta bere beharrak, helburuak eta erronkak ezagutzen dituen komunitate bat izatea (Bourhis, 2003b).

AMAIERAKO OHARRA

Askoz ere urte gehiagoz aplikatu beharko dira politika soziolinguistikak eta hizkuntza-politikak, benetan ikusi ahal izateko zer modu diren egokienak mundu osoko hizkuntza-gutxiengoaren bizindarra eta osasuna

Kanadan, batez ere mendebaldeko eta Atlantikoko probintzietan, geografikoki isolatuta egoteagatik iraun zuten komunitate frankofono txiki asko daude, baina gaur egun erabat asimilatuta daude edo bizirik irauteko borrokatzen ari dira.

Azken helburua litzateke arriskuan dauden hizkuntza-komunitateei “ongizate osoa lortzeko susperraldian” egoerara igarotzen laguntzea.

hobetzeko. Quebecetik kanpoko gutxiengo frankofonoen eta Quebecoko gutxiengo anglofonoaren estatusa, bizindar demografikoa eta bizindar instituzionala hobetzeko Kanadan egin diren ikerketak eta hizkuntza-politikak lagungarri izango dira mundu osoko hizkuntza— eta kultura-aniztasunari eusteko. Arriskuan dauden hizkuntza-gutxiengoak “gaixotasun larri” egoeratik “egoera egonkorra baina gaixotasun problematikoa” egoerara igaro ahal izateko bide egokienak aurkitzea da zeregin horren “zientzia eta artea”. Azken helburua litzateke arriskuan dauden hizkuntza-komunitateei “ongizate osoa lortzeko susperraldian” egoerara igarotzen laguntzea, kapitulu honetan aipatutako hizkuntza-talde batzuek behintzat lortu duten egoera horretara. XXI. mende honetan desagertzeko arriskuan dauden hizkuntza-komunitateetako batzuk behintzat salbatzeko garaiz egingo al dira helburu horiek lortzeko beharrezko diren funtsezko ikerketa eta ikerketa aplikatua? Globalizazio ekonomikoaren garaian, ezinezkoa izango da hizkuntza-komunitateak arriskuan ez egotea, beren bizindarra edozein dela ere, baldin eta internetek eskaintzen dituen hizkuntza— eta kultura-aberastasunetan parte hartu nahi badute. Hizkuntza eta kultura erabat salbu egotea lortzea ilusio bat da egun, historian zehar beti izan den moduan. ■

BIBLIOGRAFIA

- Allard, R. eta Landry, R. (1986). Subjective ethnolinguistic vitality viewed as a belief system. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 7, 1.-12. or.
- Allard, R. eta Landry, R. (1992). “Ethnolinguistic Vitality Beliefs and Language Maintenance and Loss.” In W. Fase, K. Jaspaert eta S. Kroon (editoreak) *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: Benjamins.
- Allard, R. eta Landry, R. (1994). Subjective ethnolinguistic vitality: a comparison of two measures. *International Journal of the Sociology of Language*, 108, 117.-144. or. Allard, R. eta Landry, R. (1998). French in New Brunswick. In J. Edwards (editorea). *Languages in Canada* (202.-225. or.). Cambridge, Erresuma Batua: Cambridge University Press.
- Atkinson, D. (2000). Minorisation, identity and ethnolinguistic vitality in Catalonia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21, 185.-197. or.
- Azurmendi, M.J. eta Martinez de Luna, I. (2005) (editoreak). Thematic Issue: The Case of Basque: From the Past Towards the Future. *International Journal of the Sociology of Language*, 174. or.
- Azurmendi, M.J. eta Martinez de Luna, I. (2006) (editoreak.). *The Case of Basque: Past, present and future*. Gipuzkoa: Soziolinguistika Klusterra.
- Azurmendi, M.J., Bachoc, E. eta Zabaleta, F. (2001). Reversing language shift: The case of Basque. In J.A. Fishman (editorea) *Can Threatened languages be saved?* (234.-259. or.). Clevedon: Multilingual Matters.

- Barker, V., Giles, H., Noels, K., Duck, J., Hecht, M. eta Clement, R. (2001). The English-Only movement: a communication analysis of changing perceptions of language vitality. *Journal of Communication*, 51, 3.-37. or.
- Beaudin, M. eta Landry, R. (2003). L'attrait urbain: un défi pour les minorités francophones au Canada. *Canadian Issues/Thèmes canadiens*, otsaila, 19.-22. or.
- Bourdieu, P. (1982). *Ce que parler veut dire: L'économie des échanges linguistiques*. Paris: Fayard.
- Bourdieu, P. (2001). *Langage et pouvoir symbolique*. Paris: Editions du Seuil.
- Bourhis, R. eta Landry, R. (2002). La loi 101 et l'aménagement du paysage linguistique au Québec. In P. Bouchard. eta R. Bourhis (zuz.) *L'aménagement linguistique au Québec: 25 ans d'application de la Charte de la langue française*. *Revue d'aménagement linguistique*. Bildumatik kanpo.107.-132. or.
- Bourhis, R. Y. (1979). Language and ethnic interaction: A social psychological approach. In H. Giles eta B. Saint-Jacques (editoreak) *Language and Ethnic Relations* (117.-141. or.). Oxford: Pergamon Press.
- Bourhis, R.Y. & Marshall, D. (1999) The United States and Canada. In J. Fishman (editorea) *Handbook of Language and Ethnic Identity*. (244.-264. or.). Oxford eta New York: Oxford University Press.
- Bourhis, R.Y. (1984). Introduction: Language policies in multilingual settings. In R.Y. Bourhis (editorea) *Conflict eta Language Planning in Quebec* (1.-28. or.). Clevedon, Avon, Erresuma Batua: Multilingual Matters.
- Bourhis, R.Y. (1994a). Ethnic and Language Attitudes in Quebec. In J. Berry eta J.A. Laponce (editoreak) *Ethnicity and Culture in Canada: The Research Landscape* (322.-360. or.). Toronto: University of Toronto Press.
- Bourhis, R.Y. (1994b) (editorea). Introduction and overview of language events in Canada. *International Journal of the Sociology of Language*, 105-106, 5.-36. or.
- Bourhis, R.Y. (1997). Language Policies and Language Attitudes: Le Monde de la Francophonie. In N. Coupland eta A. Jaworski (editoreak) *Sociolinguistics: A Reader and Coursebook*. Modern Linguistic Series. Londres: MacMillan Press.
- Bourhis, R.Y. (1999). Ethnolinguistic Vitality and Reversing Language Shift. *Eremu Urriko Hizkuntzei buruzko VII. Nazioarteko Biltzarrean aurkeztutako osoko hitzaldira gonbidatua*, Bilbo, Euskadi, Espainia, abendua.
- Bourhis, R.Y. (2001a). Acculturation, language maintenance and language loss. In J. Klatte eta P. Van Avermaet (eds.). *Theories on maintenance and loss of minority languages: Towards a more integrated explanatory framework*. Munster, Alemania: Waxmann Verlag.
- Bourhis, R.Y. (2001b). Reversing language shift in Quebec. In J.A. Fishman (editorea) *Can threatened languages be saved?* (101.— 141. or.). Clevedon, Avon, Erresuma Batua: Multilingual Matters.

- Bourhis, R.Y. (2003a). Measuring Ethnocultural Diversity using the Canadian Census. *Canadian Ethnic Studies*, 25, 9.-32. or.
- Bourhis, R.Y. (2003b). Hitzazurrea eta sarrera. In: *The Continuity of Basque III: Sociolinguistic Survey of the Basque Country* (3.-8. or.). Donostia: Kultura Saila, Eusko Jaurlaritza.
- Bourhis, R.Y. eta Barrette, G. (2006). Ethnolinguistic vitality. In K. Brown (editorea) *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 2. edizioa, 4. liburukia, (246.249. or.). Oxford: Elsevier.
- Bourhis, R.Y. eta Lepicq, D. (2004). *La vitalite des communautés francophone et anglophone du Quebec: Bilan et perspectives depuis la loi 101*. Montreal: Cahier de Recherche, 11.zenbakia: Chaire Concordia-UQAM en études ethniques.
- Bourhis, R.Y. eta Lepicq, D. (2004). *La vitalite des communautés francophone et anglophone du Quebec: Bilan et perspectives depuis la loi 101*. Montreal: Cahier de Recherche, 11.zenbakia: Chaire Concordia-UQAM en études ethniques.
- Bourhis, R.Y. eta Maass, A. (2005). Linguistic prejudice and stereotypes. In V. Ammond, N. Dittmar, K.J. Mattheier eta P. Trudgill (editoreak). *Sociolinguistics: An International Handbook of the Science of Language and Society*, 2. edizioa. Berlin eta New York: Walter De Gruyter.
- Bourhis, R.Y., El-Geledi, S. eta Sachdev, I. (2007). Language, ethnicity and intergroup relations. In A. Weatherall, B. Watson eta C. Gallois (editoreak). *Language, Discourse and Social Psychology*. (15.50. or.). New York: Palgrave MacMillan.
- Bourhis, R.Y., Giles, H. eta Rosenthal, D. (1981). Notes on the construction of a "subjective vitality questionnaire" for ethnolinguistic groups. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 2, 144.-155. or.
- Bourhis, R.Y., Montaruli, E. eta Amiot, C. (2007). Language planning and French-English bilingual communication: Montreal field studies from 1977 to 1997. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 187.-224. or.
- Breton, R. (1964). The Institutional Completeness of Ethnic Communities and the Personal Relations of Immigrants. *American Journal of Sociology*, 70, 193.-205. or.
- Breton, R. (1983). La communauté ethnique, communauté politique. *Sociologie et sociétés*, 15(2), 23.-37. or.
- Breton, R. (2005). *Ethnic Relations in Canada: Institutional Dynamics*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Calvet, L.-J. (1999). *La guerre des langues et les politiques linguistiques*. Hachette Littératures.
- Cardinal, L. eta Hudon, M.-A. (2001). *The Governance of Canada's Official Language Minorities: A Preliminary Study*. Ottawa: Office of the Commissioner of Official Languages.
- Cardinal, L. eta Juillet, L. (2005). Les minorités francophones hors Québec

- et la gouvernance des langues officielles au Canada, (157.-176. or.). In J. P. Wallot (editorea), *La gouvernance linguistique: le Canada en perspective*, Ottawa: Presses de l'Université d'Ottawa.
- Citron, S. (1987). *Le Mythe National*. Paris: Editions Ouvriere.
- Corbeil, J. P., Grenier, C. eta Lafrenière, S. (2007). *Les minorités prennent la parole: résultats de l'Enquête sur la vitalité des minorités de langue officielle 2006*. Ottawa: Statistique Canada.
- Corbeil, J.C. (2007). *L'Embarras des Langues: Origine, conception et evolution de la politique linguistique quebecoise*. Montreal: Quebec Amerique.
- Crystal D. (2000). *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2004). *The Language Revolution*. Cambridge: Polity Press.
- Dickinson, J. (2007). The English-speaking minority of Quebec: A historical perspective. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 11.-24. or.
- Fishman, J.A. (1989). *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fishman, J.A. (1990). What is Reversing Language Shift (RLS) and How Can it Succeed? *Journal of Multicultural Development*, 11, 536. or.
- Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fishman, J. A. (2001). Why is it so hard to save Threatened Languages? *Can Threatened Languages be saved?* Clevedon, Avon, Erresuma Batua: Multilingual Matters.
- Fleras, A. eta Elliott, J.L. (1996). *Unequal Relations: An Introduction to Race, Ethnic and Aboriginal Dynamics in Canada*. Scarborough: Prentice Hall Canada.
- Forgues, É., Bérubé, S. eta Cyr, R. (2007). *Tendance migratoires des francophones en situation minoritaire: Analyse comparative avec les anglophones*. Moncton: Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques / Canadian Institute for Research on Linguistic Minorities.
- Forgues, E.(2007). *Du conflit au compromis linguistique: L'état et le développement des communautés francophones en situation minoritaire*. Moncton: Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques / Canadian Institute for Research on Linguistic Minorities.
- Fortier, I. (1994). Official language policies in Canada: A quiet revolution. *International Journal of the Sociology of Language*, 105/106, 69.-97. or. Giles, H., Bourhis, R.Y. eta Taylor, D. M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles. (editorea) *Language Ethnicity and Intergroup Relations*, (307.-348. or.). Londres: Academic Press.
- Fortier, I. (1994). Official language policies in Canada: A quiet revolution. *International Journal of the Sociology of Language*, 105/106, 69.-97. or. Giles, H., Bourhis, R.Y. eta Taylor, D. M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles. (editorea) *Language Ethnicity and Intergroup Relations*, (307.-348. or.). Londres: Academic Press.

- Fraser, G. (2006). *Sorry I don't speak French: Confronting the Canadian crisis that won't go away*. Toronto: McClelland & Stewart.
- Gilbert, A. eta Langlois, A. (2006). Organisation spatiale et vitalité des communautés des métropoles à forte dominance anglaise du Canada. *Francophonies d'Amérique*, 21, 105.-129. or.
- Gilbert, A., Langlois, A., Landry, R. eta Aunger, E. (2005). L'environnement et la vitalité communautaire des minorités francophones: vers un modèle conceptuel. *Francophonies d'Amérique*, 20, 51.-62. or.
- Giles, H. (2001). Ethnolinguistic vitality. In R. Mesthrie (editorea) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Oxford: Elsevier.
- Giles, H. eta Johnson, P. (1987). Ethnolinguistic identity theory: A social psychological approach to language maintenance. *International Journal of the Sociology of Language*, 63, 69.-99. or.
- Giles, H., Bourhis, R.Y. eta Taylor, D. M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles. (editorea) *Language Ethnicity and Intergroup Relations*, (307.-348. or.). Londres: Academic Press.
- Grenoble, L.A. eta Whaley, L. J. (2006). *Saving Languages*. Cambridge, Erresuma Batua: Cambridge University Press.
- Hamers, J. eta Hummel, K. (1994). The Francophones of Quebec: Language policies and language use. *International Journal of the Sociology of Language*, 105/106, 127.-152. or.
- Harrison, S. (2007). *Les Centres scolaires communautaires (CSC) des Maritimes: Relation entre des espaces institutionnels et le vécu langagier d'ayants droit francophones*. Hezkuntzako doktoretza lortzeko asmoz, Monctoneko Unibertsitateko ikerketarako goi-mailako ikasketen fakultateari aurkeztutako tesiaren bertsio moldatua: Moncton: Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques/ Canadian Institute for Research on Linguistic Minorities.
- Harwood, J., Giles, H. eta Bourhis, R.Y. (1994). The genesis of vitality theory: historical patterns and discursal dimensions. *International Journal of the Sociology of Language*, 108, 167.-206. or.
- Jedwab, J. (2007). Follow the leaders: Reconciling identity and governance in Quebec's Anglophone population. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 71.-87. or.
- Johnson, M. eta Doucet, P. (2006). *A Sharper View: Evaluating the Vitality of Official Language Minority Communities*. Ottawa: Office of the Commissioner of Official Languages.
- Kaplan, R. eta Baldauf, R. (1997). *Language Planning: From Practice to Theory*. Clevedon, Avon, Erresuma Batua: Multilingual Matters.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford, New York: Clarendon Press.
- Lamarre, P. (2007). Anglo-Quebec today: Looking at community and schooling issues. *Journal of Language and Social Psychology*, 185, 109.-132. or.
- Landry, R. (2003). *Libérer le potentiel caché de l'exogamie: Profil démographique des enfants des ayants droit francophones selon la structure familiale*

- (Là où le nombre le justifie...IV). Moncton: Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques.
- Landry, R. (argitaratzeko prozesuan, a). Au-delà de l'école: le projet politique de l'autonomie culturelle. *Francophonies d'Amérique*, 25. liburukia.
- Landry, R. eta Allard, R. (1992a). Ethnolinguistic vitality and the bilingual development of minority and majority group students. In W. Fase, K. Jaspaert eta S. Kroon (editoreak). *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: Benjamins.
- Landry, R. eta Allard, R. (1992b). Subtractive bilingualism: The case of Franco-Americans in Maine's St-John Valley. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 13, 515-544. or.
- Landry, R. eta Allard, R. (1994a). The Acadians of New Brunswick: demolinguistic realities and the vitality of the French language. *International Journal of the Sociology of Language*, 105-106, 181-215. or.
- Landry, R. eta Allard, R. (1994b). Profil sociolinguistique des acadiens et francophones du Nouveau Brunswick. *Études canadiennes/Canadian Studies*, 37, 211-236. or.
- Landry, R. eta Allard, R. (1994c). Introduction. Ethnolinguistic Vitality: A viable construct. *International Journal of the Sociology of Language*, 108, 5-13. or.
- Landry, R. eta Allard, R. (1996). Vitalité ethnolinguistique. Une perspective dans l'étude de la francophonie canadienne. In J. Erfurt (zuz.). *De la polyphonie à la symphonie. Méthodes, théories et faits de la recherche pluridisciplinaire sur le français au Canada*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag (61-87. or.).
- Landry, R. eta Bourhis, R.Y. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: an empirical study. *Journal of Languages and Social Psychology*, 16, 23-49. or.
- Landry, R. eta Magord, A. (1992). Vitalité de la langue française a Terre-Neuve et au Labrador: les rôles de la communauté et de l'école. *Éducation et Francophonie*, 20(2), 3-23. or.
- Landry, R. eta Rousselle, S. (2003). Éducation et droits collectifs: Au-delà de l'article 23 de la Charte. Moncton, NB: Les Éditions de la Francophonie.
- Landry, R., Allard, R. & Deveau, K. (2007b). Bilingual Schooling of the Canadian Francophone Minority: A Cultural Autonomy Model. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 133-162. or.
- Landry, R., Allard, R. eta Deveau, K. (2006). Revitalisation ethnolinguistique: un modèle macroscopique. In A. Magord (zuz.) *Innovation et adaptation: expériences acadiennes contemporaines* (105-124. or.). Bruse-la: Peter Lang.
- Landry, R., Allard, R. eta Deveau, K. (2007a). A Macroscopic Intergroup Approach to the Study of Ethnolinguistic Development. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 225-253.

- Landry, R., Allard, R. eta Deveau, K. (2007c). *Profil sociolangagier des élèves de 11e année des écoles de langue française de l'Ontario*. Moncton: Institut canadien de recherche sur les minorités linguistiques / Canadian Institute for Research on Linguistic Minorities.
- Landry, R., Allard, R. eta Deveau, K. (argitaratzeko prozesuan). Un modèle macroscopique du développement psycholangagier en contexte intergroupe
- Landry, R., Allard, R. eta Henry, J. (1996). French in South Louisiana: towards language loss. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 17, 442.-468. or.
- Landry, R., Allard, R. eta Henry, J. (1996). French in South Louisiana: towards language loss. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 17, 442.-468. or.
- Landry, R., Allard, R., Deveau, K. eta Bourgeois, N. (2005). Autodétermination du comportement langagier en milieu minoritaire: un modèle conceptuel. *Francophonies d'Amérique*, 20, 63.-78. or.
- Landry, R., Deveau, K. eta Allard, R. (2006a). Langue publique et langue privée en milieu ethnolinguistique minoritaire: les relations avec le développement psycholangagier. *Francophonies d'Amérique*, 22, 167.-184. or.
- Landry, R., Deveau, K. eta Allard, R. (2006b). Au-delà de la résistance: principes de la revitalisation ethnolangagière. *Francophonies d'Amérique*, 22, 37.-56. or.
- Lee, S. eta McLaughlin, R. (2001). Reversing Navajo Language Shift, Revisited. *Can Threatened Languages be saved?* (23.-43. or.). Clevedon, Avon, Erresuma Batua: Multilingual Matters.
- Magord, A., Landry, R. eta Allard, R. (2002). La vitalité ethnolinguistique de la communauté franco-terreneuvienne de la péninsule de Port-au-Port: une étude comparative. In A. Magord (zuz.) *Les franco-terreneuviens de la péninsule de Port-au-Port: Évolution d'une identité franco-canadienne* (197.-227. or.). Moncton: University de Moncton. Chaire d'études acadiennes.
- Marmen, L eta Corbeil, J.-P. (2004). *Languages in Canada: 2001 Census*. Ottawa: Minister of Public Works and Government Services Canada. minoritaire. *Diversité urbaine*.
- Mougeon, R. eta Beniak, E. (1994). Bilingualism, language shift, and institutional support for French: The case of the Franco-Ontarians. *International Journal of the Sociology of Language*, 105/106, 99.-126. or.
- O'Keefe, M. (2001). *New Canadian Perspectives: Francophone Minorities: Assimilation and Community Vitality*. Ottawa: Canadian Heritage.
- Plasseraud, Y. (2005). *Atlas des minorités en Europe, de l'Atlantique à l'Oural, diversité culturelle*. Paris: Éditions Autrement.
- Ricento, T. eta Burnaby, B. (1998) (editoreak). *Language and Politics in the United States and Canada: Myths and Realities*. Mahwah, New Jersey:

- Lawrence Erlbaum.
- Ryan, E.B., Giles, H. eta Sebastian, R. (1982). An integrative approach for the study of attitudes toward language variation. In E.B. Ryan eta H. Giles (editoreak) *Attitudes toward language variation: Social and applied contexts*. Londres: Arnold.
- Sachdev, I. eta Bourhis, R.Y. (1993). Ethnolinguistic vitality: some motivational and cognitive considerations. In M.A. Hogg, M. eta D. Abrams (editoreak) *Group Motivation: Social Psychological Perspectives*. New York eta Londres: Harvester/ Wheatsheaf.
- Sachdev, I. eta Bourhis, R.Y. (2001). Multilingual communication. In P. Robinson. eta H. Giles (editoreak) *The New Handbook of Language and Social Psychology*. Chichester eta New York: John Wiley.
- Sachdev, I. eta Bourhis, R.Y. (2005). Multilingual Communication and Social Identification. In J. Harwood eta H. Giles (editoreak) *Intergroup Communication: Multiple Perspectives* (65.-91.or.). New York: Peter Lang.
- Sachdev, I. eta Bourhis, R.Y. (2005). Multilingual Communication and Social Identification. In J. Harwood eta H. Giles (editoreak) *Intergroup Communication: Multiple Perspectives* (65.-91.or.). New York: Peter Lang.
- Schmidt, R. (1998). The Politics of Language in Canada and the United States: Explaining the Differences. In T. Ricento eta B. Burnaby (editoreak). *Language and Politics in the United States and Canada: Myths and Realities* (37.-70. or.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Schmidt, R. (1998). The Politics of Language in Canada and the United States: Explaining the Differences. In T. Ricento eta B. Burnaby (editoreak). *Language and Politics in the United States and Canada: Myths and Realities* (37.-70. or.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Stevenson, G. (1999). *Community Besieged: The Anglophone Minority and the Politics of Quebec*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Stevenson, G. (2004). English-speaking Quebec: A Political History. In A.G. Gagnon (editorea) *Québec State & Society*, 3. edizioa (329.-344. or.). Peterborough, Ontario: Broadview Press.
- Strubell, M. 2001. Catalan a decade later. In J. A. Fishman, *Can threatened languages be saved? Reversing language shift, revisited: A 21st century perspective*, 260.-283. or. Clevedon: Multilingual Matters.
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. Londres: Academic Press.
- Tajfel, H. eta Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin eta S. Worchel (editoreak), *The Social Psychology of Intergroup Relations*, 33.-47. or. Monterey, Kalifornia: Brooks/ Cole.

- Thériault, J.-Y. (1994). Entre la nation et l'ethnie. Sociologie, société et communautés minoritaires francophones. *Sociologie et sociétés*, 26(1), 15.-32. or.
- Thériault, J.-Y. (2007). Ethnolinguistic minorities and national integration in Canada. *International Journal of the Sociology of Language*, 185, 255.-263. or.
- Van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. Londres: Sage Publications.
- Wardhaugh, R. (1987). *Languages in Competition. Dominance, Diversity and Decline*. Oxford, Erresuma Batua: Basil Blackwell André Deutschekin elkarlanean.
- Williams, C. (1998). Introduction: Respecting the citizens — Reflections on Language Policy in Canada and the United States. In T. Ricento, eta B. Burnaby (editoreak) *Language and Politics in the United States and Canada: Myths and Realities* (1.-32. or.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Ytsma, J., Viladot, M.A. eta Giles, H. (1994). Ethnolinguistic vitality and ethnic identity: some Catalan and Friesian data. *International Journal of the Sociology of Language*, 108, 63.-78. or.

EGILEAK

RICHARD Y. BOURHISEk Montrealeko hezkuntza-sistema frantses eta ingelesean ikasi zuen. Psikologian lizentziatu zen McGill Unibertsitatean, eta 1977. urtean psikologia sozialean doktoratu zen Bristolgo Unibertsitatean, Ingalaterran. Bourhisek irakasle-laguntzaile gisa jardun zuen psikologia soziala irakasten Ontarioko McMaster Unibertsitatean (1978-1988), eta gero UQAM unibertsitateko psikologia departamentura igaro zen; 1988. urtetik dihardu han frantsesa irakasten. Richard Bourhisek 130 aldizkari-artikulu eta —kapitulu baino gehiago idatzi ditu ingelesez eta frantsesez zenbait gairi buruz, esaterako, kulturen arteko komunikazioari buruz, taldeen arteko harremani buruz, immigrazioari buruz, akulturazioari buruz eta hizkuntza-plangintzari buruz. *Ikerketa etnikoetako Concordia/UQAM katedraren* zuzendari izan zen 1996tik 2006ra bitartean. UQAM unibertsitatean postu akademiko hori zuela, 2006. urtean *Montrealgo Unibertsitateetako Ikerketa Etnikoen Zentroko* (CEETUM) zuzendari izendatu zuten Montrealgo Unibertsitatean, Kanadan.

RODRIGUE LANDRY (doktorea, Wisconsingo Unibertsitatea) *Hizkuntza Gutxiengoei buruzko Ikerketarako Erakunde Kanadarreko* (CIRLM) zuzendari exekutiboa da: erakundea Monctoneko Unibertsitatearen barruan dago, New Brunswicken. Doktoretza-ikasketak hezkuntza-ren psikologiaren alorrean egin zituen. Monctoneko Unibertsitateko

Hezkuntza Fakultateko irakasle izan zen 1975. urtetik 2002. urtera bitartean, eta fakultateko dekanu izan zen 1992. urtetik 2002. urtera bitartean. Rodrigue Landryk zenbait gai buruzko ikerketak eta argitalpenak egin ditu, esaterako, hizkuntza-gutxiengoaren bizindar etnolinguistikoiari buruzkoak, gutxiengoaren hezkuntzari buruzkoak, identitatea garatzeari buruzkoak, garapen elebidunari buruzkoak eta eskola-hezkuntzari buruzkoak. Kanada osoko lekuetara gonbidatu izan dute hitzaldiak ematera, eta lekuko aditu gisa parte hartu izan du hizkuntza-eskubideekin lotutako zenbait epaiketatan. Harremanetan jartzeko: rodrigue.landry@umoncton.ca

OHARRA

*. Kapitulu hau egileek Erramun Baxoken omenez BAT Aldizkariko 67. zenbakian argitaratzeko espresuki igorria da: Bourhis, R. Y., Landry, R. (2008). Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities. In R.Y. Bourhis (Ed.) *The Vitality of the English-Speaking Communities of Quebec: from Community Decline to revival*. Montreal, Quebec: CEETUM, Université de Montréal. (BAT aldizkariko koordinatzailearen oharra).